

När minoriteten tar majoriteten som gisslan

*En rapport om den normkritiska pedagogiken
– och det pris vi får betala för dess popularitet*

När minoriteten tar majoriteten som gisslan

*En rapport om den normkritiska pedagogiken
– och det pris vi får betala för dess popularitet*

Författare: Olof Edsinger

Nätverket för samlevnad och sexualitet (NfS)

INLEDNING

I vår förra rapport – *Naturkunskap – icke godkänt!* – kunde vi från NfS sida konstatera att det är normkritiken som är det ”stora nya” i gymnasieskolans sexualundervisning. Syftet med denna rapport är därför att fördjupa såväl researchen som analysen gällande detta fenomen. Framför allt försöker vi bena ut vilka konsekvenser som normupplösningen i allmänhet och den normkritiska pedagogiken i synnerhet är på väg att få för vårt samhälle i stort – för vår självförståelse, för våra relationer och för de barn och ungdomar som försöker orientera sig i det nya landskapet.

Vår slutsats är att många av dessa konsekvenser är djupt olyckliga, och att vi kan vänta oss en starkt negativ inverkan särskilt på den unga generationen – med den galopperande psykiska ohälsan som ett av de mest illavarslande exemplen. Bland annat kan vi konstatera:

- att radikala teorier med inspiration inte minst från queerrörelsen lanseras på bred front i både förskola och skola.

- att kärnan i dessa teorier består av ifrågasättandet av alla normer som delar in mänskligheten i kategorier som majoritet och minoritet, normalt och onormalt.

- att det bland rörelsens ideologer finns en växande skepsis till begreppet tolerans, eftersom detta befäster att det faktiskt *finns* skillnader mellan oss människor. I stället för tolerans eftersträvar man därför likriktning: alla fenomen som rör identitet och sexualitet ska behandlas som likvärdiga, och ingenting får förutsättas i mötet med barn och unga i förskola och skola.

- att en konkret konsekvens av detta är ett förnekande av könet som meningsfull kategori. Alla förskolebarn och skolelever ska därför behandlas på ett könsneutralt sätt, och även läras att den traditionellt så viktiga spänningen och komplementariteten mellan könen saknar betydelse.

- att förskolan, eftersom de flesta barn intuitivt tänker och agerar utifrån såväl heteronormen som tvåkönsnormen, ska forma dem till ett annat tänkande. I skolan ska eleverna om möjligt tilltalas på ett könsneutralt sätt och föräldrarna där hemma får inte benämnas som ”mamma och pappa”.

- att aktörerna i detta sociala experiment är lobbyorganisationer som RFSL och RFSU, men även statliga myndigheter som Skolverket, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor och Diskrimineringsombudsmannen. Även läromedelsförlagen har i hög grad hakat på trenden.

Konkreta exempel på allt detta ges på de följande sidorna. Där konstateras också det faktum som har fått ge titeln till rapporten som helhet: att minoriteten i dessa frågor tycks ha tagit majoriteten som gisslan.

Som så ofta annars är det inte förrän om några decennier vi får ”facit” på de konsekvenser som detta sociala experiment verkligen fick. Frågan är vilket omdöme som våra barn och barnbarn kommer att fälla om vår egen tid – vi som hade möjlighet att stämma i bäcken innan flodvågen blev omöjlig att kontrollera?

Nätverket för samlevnad och sexualitet

DEL I: NORMKRITIKENS INTÅG

”Kanske är det ett svenskt fenomen att det som representerar verkligt radikala och maktkritiska perspektiv, såsom queer och normkritisk pedagogik, omfattas av statliga institutioner i en svindlande fart.”

Janne Bromseth och Frida Darj i boken Normkritisk pedagogik

Identitetsprojektet

Få saker sysselsätter den nutida västerlänningen så mycket som hennes identitet. Allra tydligast är trenden i den unga generationen, men det är knappast någon överdrift att säga att identitetsprojektet är ett kännetecken på vår tid som helhet. Vi funderar över vilka vi är, vart vi kommer ifrån, vart vi är på väg, vad vi har för värde och vad vi tillhör för sammanhang. Vi prövar oss fram, vi ändrar oss och vi tvekar – i många fall med resultatet att vi landar inte bara i en, utan i flera olika identiteter. Vi är på ett sätt när vi är med vår familj, på ett annat när vi är med våra vänner, på ett tredje när vi är med vår partner och på ett fjärde när vi befinner oss på nätet.

En av de viktigaste aspekterna av vårt identitets sökande har med vårt kön och vår sexualitet att göra. Denna dimension av den mänskliga existensen har samtidigt varit föremål för heta debatter under de senaste decennierna. Den så kallade andra vågens feminism – som växte fram under 60- och 70-talet – lanserade tanken på det sociala könet (genus) som något till stora delar *konstruerat*, vilket i praktiken ledde till två huvudfårar i den internationella feministrörelsen: särartsfeminismen, som betonar skillnaden mellan könen, och likhetsfeminism, som betonar könet som en social konstruktion.

Den senare är i dag den klart dominerande inom svensk akademisk forskning, och detta har fått konsekvenser på de flesta nivåer i samhället. Inte minst viktigt är att likhetsfeminismen är den ideologi som präglar merparten av de instanser som bidrar med förarbetena till våra svenska lagar, liksom till de direktiv som utfärdas av våra statliga myndigheter. Exempel på detta kan ges i det oändliga, men ett ur högen skulle kunna vara nedanstående citat ur den statliga utredningen *Jämställdhet i förskolan*, där man har följande att säga i en för utredningen central fråga:

Att det finns få internationella exempel på praktiskt jämställdhetsarbete i förskolan, betyder inte att kopplingen jämställdhet och förskola inte förekommer i andra länder.

Det är bara det att på många håll ses jämställdhetsfrågan ur en annan synvinkel och med ett annat mål i sikte än vad vi har i Sverige. I många länder, både inom och utanför Europa, betyder jämställdhet i barnomsorgen en sak: Fler män. ... I dessa länder handlar jämställdhetsfrågan med andra ord inte om hur den dagliga pedagogiska verksamheten ska förändras ...

Ett av de största projekten kring män i barnomsorgen är skotska ”Men in Childcare” ... Projektet bygger i stort sett enbart på tankar om kvinnors och mäns olikheter. Initiativtagarna till projektet ser män som i grunden olika kvinnor. De bör komma in i förskolan för att fylla en funktion som kvinnor aldrig kan göra. ... Tankarna om vikten av män till förskolan [i Norge] utgår i mycket från samma perspektiv som finns i arbetet i Belgien och Skottland. Att kön i sig har en viktig funktion. Den nordiska synen är dock att kön är en social konstruktion och att maskulinitet är föränderlig.¹

Queer i teori och praktik

Rapportförfattarens slutkläm är talande. ”Den nordiska synen”, slår hon fast, är ”att kön är en social konstruktion och att maskulinitet är föränderlig”. Formuleringarna är signifikanta för den tid och den kultur som vi i dag lever i. Och som vi snart ska se stannar det inte med detta. För om andra vågens feminism banade vägen för synen på det sociala könet som konstruerat, har det i dag blivit allmångods att betrakta även det *biologiska* könet som flytande. Själva distinktionen mellan biologiskt och socialt kön (genus) uppfattas på så sätt som något i grunden konstruerat – och därmed icke önskvärt.

En viktig orsak till detta är de så kallade queerteorier som under senare tid har lanserats på bred front i Sverige. Queer växte fram i ett delvis motsägelsefullt samspel med såväl feminist- som gayrörelsen, och kan i grunden ses som en kritik av sådana begrepp som ”naturligt” och ” normalt”. Socialantropologen Fanny Ambjörnsson, vars böcker ingår i kurslitteraturen på alla våra genusvetenskapliga institutioner, förklarar:

Queer, både som politisk rörelse och som teori, uppmärksammar en rad förhållanden i samhället som har att göra med genus, sexualitet och makt. Men i stället för att söka upprättelse och tolerans för de personer som oftast diskrimineras på grund av sin sexuella preferens eller identitet, riktar queer strålkastarljuset mot det påstått normala. Snarare än att kämpa för att likställa homo- med heterosexualitet, uppmanar queer oss att tänka bortom uppdelningarna. Att helt enkelt vända upp och ner på antagandet att det finns ett normalt och ett onormalt sätt att vara en sexuell kvinna eller man. På så sätt ger oss queer redskap att ifrågasätta samhällets för givet tagna sanningar, vare sig det handlar om genus, sexualitet eller annan form av normalitet.²

Precis som Ambjörnsson skriver har queer blivit ett redskap som i dag används på ett stort antal områden i det svenska samhället – något som denna rapport vill kartlägga och visa konsekvenserna av. Queer skulle helt enkelt kunna beskrivas som en av 2000-talets stora inne-ideologier, och den passar som hand i handske i ett kulturklimat som utifrån en postmodern världsbild präglas av skepsis till alla objektiva sanningsanspråk. ”I teoretiska termer är queer teori på många sätt postmodern”, skriver professor Chris Weedon. ”Binära motsatser ersätts av ett mångfaldigande av olika skillnader, som queer teori och politik vägrar att rangordna. Genus upphör att uttrycka något grundläggande om kvinnor och män. För vissa queerteoretiker blir genus en fråga om uppträdande. Könsoverskridande

¹ *Jämställdhet i förskolan – om betydelsen av jämställdhet och genus i förskolans pedagogiska arbete* (SOU 2006:75), s 52, 54-55.

² Fanny Ambjörnsson, *Vad är queer?* (Natur och Kultur 2006), s 9.

³ Chris Weedon, *Feminism, Theory and the Politics of Difference* (Blackwell 1999), s 73. (Egen översättning.)

handlingar som *drag* [en person som klär ut sig till motsatt kön] ses som ett grundläggande uttryck för detta.”³

Normkritik – en presentation

En av mänsklighetens mest universella erfarenheter är att det finns en negativ laddning i sådana fenomen som lagar, regler och normer. Inte bara då dessa upplevs som omotiverade eller felaktiga, utan av det enkla skälet att de drar upp någon form av gräns för våra liv: rätt eller fel, accepterat eller oacceptabelt, normalt eller onormalt. Som människor tycks vi helt enkelt vara bärare av en lust att åtminstone ibland sätta oss över denna typ av gränser. Det förbjudna utövar en lockelse på oss som kan vara mycket svår att motstå. Det är inte för inte som ordspråket lyder: ”Gräset är inte grönare på andra sidan staketet.”

Mot denna bakgrund är det inte särskilt konstigt att en av vår tids stora inne-ideologier går under beteckningen *normkritik*. Inom denna metod/pedagogik/ideologi kan man nämligen säga att en klassisk tveksamhet till lagar och normer möter en till stora delar postmodern analys av olika typer av maktförhållanden. Det man vill synliggöra är i första hand relationen mellan begrepp som ”normalt” och ”onormalt”. Eller med Wikipedias ord: ”Normkritik är ett begrepp som används av personer som anser att det finns ett antal normer i samhället som gör att individer som följer dessa normer får mer makt i samhället än andra och hur dessa normer, när så är önskvärt, kan eller bör förändras. Ett normkritiskt perspektiv innebär att man fokuserar på att förändra normerna snarare än att få människor att passa in i gällande normer.”⁴ Lena Martinsson och Eva Reimers förtydligar:

Genom att en norm alltid pekar mot vad som anses ”normalt” bär den alltid på föreställningar om sin motsats, om det ”icke-normala”. Man kan tala om att något – eller några – hela tiden skiljs ut som annorlunda eller märkliga. Att granska normer blir därför ett sätt att förstå vad som möjliggör kränkningar och diskriminering av dem, den eller det som anses falla utanför normernas, och det normalas, gränser. Hade det exempelvis inte funnits en heterosexuell norm som upprepas och imiteras i allt från hur barn uppfostras, till romaner och arbetsorganisationer hade det inte heller funnits homofobi. Det är när heterosexualitet gång på gång skiljs ut som den privilegierade sexualiteten som skräcken för det andra – det som inte faller inom den heterosexuella normens ram – möjliggörs. Utan denna normbildning hade det varken varit möjligt eller meningsfullt att kategorisera människor utifrån vilket kön eller genus de känner begär till.⁵

Som synes finns ett mycket starkt släktskap mellan å ena sidan normkritiken och å andra sidan queerteorierna. Det är normbildningen *som sådan* som ses som problemet. Visserligen försäkras man från normkritikernas håll att det finns *vissa* normer som verkligen ska bevaras – till exempel ”att vi inte ska spotta varandra i ansiktet eller gå in i andra människor på gatan”.⁶ Men man är också snabb med att påpeka att normer som går att förknippa antingen med makt eller med olika slags sociala eller ekonomiska företräden är av ondo. Eller med Martinssons och Reimers ord: ”I stället för att plädera för en tillvaro utan normer, vill vi bråka med normer och det sätt varpå de skapar hierarkier mellan individer och

⁴ <https://sv.wikipedia.org/wiki/Normkritik>.

⁵ Lena Martinsson och Eva Reimers (red), *Skola i normer* (Gleerups 2008), s 8–9.

⁶ *Bryt! Ett metodmaterial om normer i allmänhet och heteronormen i synnerhet* (Forum för levande historia och RFSL ungdom, andra upplagan 2008), s 5.

⁷ Lena Martinsson och Eva Reimers (red), *Skola i normer* (Gleerups 2008), s 19, 21.

grupper. ... När något skiljs ut som normalt och självklart på någon annans bekostnad är det en makthandling.”⁷

Denna ståndpunkt behöver kanske inte betraktas som så anmärkningsvärd i sig. Under mänsklighetens historia är det ju lätt att finna exempel på hur kategorier som kön, ras, kasttillhörighet och liknande har bidragit till orättfärdig segregering och bevakande av egna företräderna. Frågan rör väl snarast själva analysen: Är det rimligt att, på det sätt som de normkritiska ideologerna gör, dra alla typer av indelningar mellan människor över en kam? Är det till exempel lika självklart att vi ”diskriminerar” när vi – för att ta ett exempel där den svenska befolkningen är omvitnat kluven⁸ – ställer oss tveksamma till insemination eller adoption i homosexuella förhållanden, som när vi ifrågasätter en negativ särbehandling på grund av hudfärg?

För författarna till de här uppmärksammade texterna är svaret självklart ja. Och inte bara det: De är måna om att betona att allt tal om ”normalt” och ”onormalt” är att betrakta som otillbörligt. Ingen sexuell orientering får till exempel betraktas som ”standardmodell” med andra orienteringar som ”avvikelser”. För att inskräpa detta har man från hbtq-rörelsens sida börjat tala om majoritetsbefolkningen som ”Cis-personer”. Även majoriteten måste ju få en etikett, så att de inte börjar tro att de utgör något slags neutral enhet. På RFSL:s hemsida kan man läsa: ”[En Cis-person är en] person vars juridiska kön, biologiska kön, könsidentitet och könsuttryck är linjärt, hänger ihop och alltid har hängt ihop enligt normen. Exempelvis en person som föds med penis, ser sig själv som kille och har könet man registrerat som kön i folkbokföringen. Ordet rör könsidentitet och könsuttryck och har ingenting med sexuell läggning att göra. Cis är latin för ’på samma sida.’”⁹

Budskapet att heterosexualitet är lika lite självklart som övriga varianter på hbtq-skalan inskräps också av RFSL:s ungdomsorganisation. Veronica Berg, på den tiden ansvarig för utbildningen av RFSL Stockholms skolinformatörer, berättar om hur hon har bytt strategi när hon vid ett skolbesök får frågan: ”Hur länge har du vetat att du är någon form av hbtq-person och hur reagerade din omgivning när du berättade det?” Hon skriver: ”I stället för att börja berätta om oss själva påbörjar vi en diskussion med eleverna om varför frågan ställs från första början. Vi kan till exempel diskutera vad vi egentligen menar med att ’komma ut’. Och varför brukar vi prata om att just hbtq-personer kommer ut medan man sällan hör talas om att någon kommer ut som cisperson eller heterosexuell.”¹⁰

Helt i linje med detta tänkande har man gett den första metodövningen i Forum för levande historier och RFSL ungdoms material *Bryt!* namnet ”Gissa heterot”. Övningen introduceras med orden: ”Den här metoden handlar om att få syn på sina egna och samhällets föreställningar och ’regler’ kring heterosexualitet. Vanligtvis är det personer som bryter mot de här reglerna – till exempel homosexuella – som blir utpekade och diskuterade. Nu ska vi istället vända på perspektiven. Syftet är att synliggöra och ifrågasätta

⁸ När lagen om homosexuellas rätt att adoptera klubbades 2002 var det inte ens en femtedel av befolkningen som var positiv till detta. Alla remissinstanser som utgick från ett barnperspektiv gjorde därtill tummen ner – däribland BRIS, Socialstyrelsen, Adoptionscentrum, Rädda barnen, Barnombudsmannen och Sveriges Psykologförbund. Så sent som 2010 var ungefär hälften av alla svenskar negativa till homooptioner.

⁹ <http://www.rfsl.se/?p=410>. I Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) material *Öppna skolan! Om hbtq, normer och inkludering i årskurs 7–9 och gymnasiet* från 2015 skriver man: ”Ordet cisperson kom till därför att det behövdes ett ord som kunde beskriva normen. Transpersoner sågs som så mycket avvikare att det inte fanns ett ord för personer som inte är trans” (s 10).

¹⁰ Veronica Berg, ”Precis som alla andra” i Janne Bromseth och Frida Darj (red), *Normkritisk pedagogik: Makt, lärande och strategier för förändring* (Centrum för genusvetenskap 2010), s 217–218.

¹¹ *Bryt! Ett metodmaterial om normer i allmänhet och heteronormen i synnerhet* (Forum för levande historia och RFSL ungdom, andra upplagan 2008), s 13.

heteronormen, den många vanligtvis tar för given.”¹¹

Från tolerans till normkritisk pedagogik

En intressant följd av denna skepsis gentemot det ”normala” är att ett viktigt honnörssord inom det postmoderna tänkandet har hamnat i blåsväder – nämligen tolerans. Toleransens betoning av att människor är olika – vissa i minoritet och andra i majoritet – har nämligen en tendens att ur en normkritikers synvinkel *förstärka* oönskade normer. Eva Reimers: ”Betoningen av individens rättigheter att avvika utan att bli kränkt och diskriminerad ger ingen ytterligare förståelse för vad det är som skapar avvikelser, nämligen normer som upprättar gränser mellan vad som är att betrakta som normalt respektive onormalt, naturligt respektive onaturligt. I stället blir det en form av tolerans som närmast kan beskrivas som ’Jag accepterar dig fast du är konstig’. Orsaken till att vissa beteenden och människor förstås som avvikande och konstiga, och vad denna indelning i ’normala’ och ’avvikande’ bygger på för normer och värderingar lämnas i fred. Tolerans förändrar på så vis inte de normer som marginaliserar och utestänger människor.”¹²

Även undervisningsrådet vid Skolverket, Ann Frisell Ellburg, är inne på samma linje: ”[V]erksamheter inriktade på att stävja diskriminering och kränkningar genom att öka barnens och elevernas tolerans riskerar att i stället befästa vissa kategoriers maktposition på bekostnad av andras. ... Anledningen är att toleranspedagogiken riskerar att peka ut ’den andre’ till exempel den homosexuelle (eller icke-vite, personen med funktionsnedsättning) som ’avvikaren’, vilket därmed upprätthåller heterosexualiteten, (vitheten och icke-funktionshinder) som dominerande och privilegierande. På så sätt tas heterosexualiteten för given och blir osynliggjord i skolan. Den heterosexuella normen återupprepas och görs ’naturlig’ inom skolans väggar ...”¹³

Den normkritiska pedagogiken håller i nuläget på att lanseras på bred front i Sverige, både förskolan och i skolan. Ann Frisell Ellburg själv är författare till Skolverksrapporten *Diskriminerad, trakasserad, kränkt?* från 2009, och i förordet till den nyss citerade antologin konstaterar redaktörerna lyriskt: ”Kanske är det ett svenskt fenomen att det som representerar verkligt radikala och maktkritiska perspektiv, såsom queer och normkritisk pedagogik, omfamnas av statliga institutioner i en svindlande fart.”¹⁴

Precis samma sak kan sägas om den svenska förskolan. Redaktörerna till antologin *En rosa pedagogik* skriver: ”Förskolan har i sitt jämställdhetsarbete gått i frontlinjen framför såväl skolans som universitetens arbete med jämställdhet och genuspedagogik.”¹⁵ I ett kapitel med rubriken ”Genuspedagogik och förskolan som jämställdhetspolitisk arena” skriver Christian Eidevald och Hillevi Lenz Teguchi: ”den främsta orsaken till att genuspedagogiken har slagit igenom så stort i Sverige är att det sedan början av 2000-talet fanns/finns en

¹² Eva Reimers, ”Asexuell heteronormativitet?” i Lena Martinsson och Eva Reimers (red), *Skola i normer* (Gleerups 2008), s 108.

¹³ Ann Frisell Ellburg, ”Efterord” i Janne Bromseth och Frida Darj (red), *Normkritisk pedagogik: Makt, lärande och strategier för förändring* (Centrum för genusvetenskap 2010), s 285.

¹⁴ Janne Bromseth och Frida Darj (red), *Normkritisk pedagogik: Makt, lärande och strategier för förändring* (Centrum för genusvetenskap 2010), s 14. Detta betyder dock inte att det helt saknas internationella förebilder. I flera sammanhang nämns till exempel Kevin K Kumashiros och Bic Ngos bok *Six Lenses for Anti-Oppressive Education* (Peter Lang Publishing 2007) som inspirationskälla.

¹⁵ Hillevi Lenz Teguchi, Linnéa Bodén och Kajsa Ohrlander, ”En inledning ... om vågrörelserna i den här boken och i ett jämställdhetsarbete” i *En rosa pedagogik* (Liber 2011), s 7.

¹⁶ Hillevi Lenz Teguchi, Linnéa Bodén och Kajsa Ohrlander (red), *En rosa pedagogik* (Liber 2011), s 26. Antologin innehåller samtidigt en del problematiseringar av den normkritiska pedagogiken. Linnéa Bodén skriver i kapitlet ”Könsneutralitet och kompensatorisk pedagogik. Dominerande föreställningar i förskolans jämställdhetsarbete” att arbetet med könsneutralitet ibland kan få en annan effekt än den avsedda, nämligen om den ”leder till att det maskulina förstärks som det normala och det neutrala”. Även den ”kompensatoriska pedagogiken” (som bygger på att uppmuntra pojkar att ägna sig åt traditionellt ”flickiga” aktiviteter, och vice versa) har en baksida, eftersom den tenderar att förstärka ”både de förväntade skillnaderna mellan pojkar och flickor och de stereotypa föreställningar som finns om hur flickor och pojkar ’är’” (s 47).

utbredd uppfattning om att kön/genus inte är fastlagt och en gång för alla givet, utan faktiskt kan förändras och skifta: *att kön/genus är en social konstruktion*.¹⁶

Och trenden visar inte några tecken på att avta. Forum för levande historier och RFSL ungdoms material *Bryt!*, finansierat av Allmänna Arvsfonden och med underrubriken *Ett metodmaterial om normer i allmänhet och heteronormen i synnerhet*, har sedan det lanserades 2005 tryckts i tre upplagor och är enligt utgivarna spritt i hela 25 000 exemplar. 6 000 personer har under samma period blivit utbildade i materialets metoder. Den normkritiska pedagogiken har också blivit en central del av skolans antimobbingsstrategi. Så sent som i augusti 2015 skrev generalsekreteraren för Friends och ordförande i Lärarförbundet student på DN Debatt: ”[G]enom att anta ett normkritiskt förhållningssätt kan skolor arbeta för att skapa en mer inkluderande miljö. Det handlar om att uppmärksamma och synliggöra normer, prata om vilka fördelar den som är en del av normen har samt att våga ifrågasätta och utmana normer i stället för att försöka få enskilda individer att passa in i mallen. För att kunna arbeta aktivt med detta krävs ett normkritiskt perspektiv genom hela utbildningen och vidare in i arbetslivet som lärare. Oavsett kurs eller ämne bör därför ett normkritiskt förhållningssätt genomsyra lärarutbildningen och normkritisk pedagogik läras ut.”¹⁷

Än en gång kan det vara viktigt att påpeka att man kan ha diametralt olika synsätt på om denna utveckling är att betrakta som positiv eller negativ. Men som vi återkommer till framöver finns det ett antal frågetecken som går att resa i anslutning till den trend som jag här försöker kartlägga. Enligt min egen mening borde normkritikens intåg i det offentliga Sverige därför följas med oro.

Normkritik i skolan – och förskolan

Därmed är vi också inne på skolans och förskolans värld. För hur är det egentligen tänkt att denna ideologi ska implementeras i den svenska skolan? Ja, ett sätt är förstås genom att anordna temadagar i bland annat RFSL ungdoms regi. Men det finns också helt andra hjälpmedel att ta till. Tidigare nämnda Skolverksrapport *Diskriminerad, trakasserad, kränkt?* är ett exempel. Två andra är Diskrimineringsombudsmannens (DO) dokument *Lika rättigheter i skolan* från 2012 och Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) material *Öppna skolan! Om hbtq, normer och inkludering i årskurs 7–9 och gymnasiet* från 2015.

Allra mest intressant tycker jag dock att DO:s dokument för förskolan, som därtill just har blivit uppdaterat, är. I den nya versionen har man förtydligat skrivningarna om betydelsen av ett normkritiskt förhållningssätt, och som särskilt framhävda exempel pekar man på tvåkönsnormen och heteronormen; båda dessa beskrivs som ”begränsande och uteslutande”. Den förra illustreras på följande sätt:

Tvåkönsnormen innebär tankesättet att det bara existerar två kön och att en persons könsidentitet och könsuttryck bestäms av det biologiska könet. Normen säger även att kvinnor och män har olika egenskaper och är varandras motsatser. Tvåkönsnormen kan leda till att barn får olika förväntningar på sig och styrs in i flick- och pojkroller genom vilka leksaker och aktiviteter de erbjuds och förväntas välja i förskolan. Ett exempel är att sagoböcker handlar om en prins (i blå mantel) som räddar en prinsessa (i rosa klänning) och annat liknande. Normerna gör att barns utrymme att uttrycka

¹⁷ Lars Arrhenius och Ditte Karlsson, ”Okunskap bland lärare gör att mobbningen inte minskar” i *Dagens Nyheter* 150812. <http://www.dn.se/debatt/okunskap-bland-larare-gor-att-mobbningen-inte-minskar/>.

sin könsidentitet och könsuttryck begränsas. Barn lär snabbt att förhålla sig till tvåkönsnormen. Detta kan bland annat ha till följd att barns möjligheter att delta i spontana lekar på förskolan begränsas. Särskild risk för det finns i barngrupper där barnen oftast leker i flick- och pojkgrupper när det är så kallad fri lek. Här följer ett exempel: Arvin vill vara med flickorna i prinsesslekar och tar på sig en prinsessklänning han också. Flickorna säger att han inte får vara med eftersom han är pojke och att pojkar inte kan vara prinsessor. Arvin blir ledsen och går till personalen för att få hjälp. Då säger personalen åt honom att vara med de andra pojkarna och leka istället. Han går dit, men pojkarna säger åt honom att gå därifrån för att han har klänning.¹⁸

Utgångspunkten för detta och liknande dokument är dels den reviderade läroplanen från 2010, dels den svenska diskrimineringslagstiftningen från 2008. I utredningen *Jämställdhet i förskolan* konstateras att "Förskola av den svenska modellen representerar såväl ett barnpedagogiskt som ett könspolitiskt projekt".¹⁹ I läroplanen beskrivs detta könspolitiska projekt med formuleringen: "Förskolan ska motverka traditionella könsroller och könsroller".²⁰

För att inse vidden av vad som fastslås i dessa dokument är det viktigt att inte läsa sista meningen för snabbt. Det står alltså inte att förskolan ska undvika att *förstärka* traditionella könsroller – något som många av dagens svenska föräldrar skulle skriva under på. Nej, det står att man från förskolans sida ska *motverka* dessa – alltså aktivt hindra barnen från att göra (en del av) det som de upplever som mest naturligt. I detta visar sig också den normkritiska agendan. Det är inte jämlikhet i största allmänhet man är ute efter, utan en aktiv social ingenjörskonst.

Samma budskap förmedlas genom bland annat följande riktlinjer ur DO:s dokument *Lika rättigheter i förskolan*:

- "Om ni planerar aktiviteter i flick- och pojkgrupper – tänk över syftet. Var medveten om att det kan bidra till att upprätthålla och befästa tvåkönsnormen och innebära en risk för att barn upplever arbetssättet som missgynnande och kränkande. Se till att det finns könsneutrala toaletter så att barnen inte måste välja mellan flick- och pojkoaletten."²¹

- "Förskolan kan främja barns lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning genom att se till att frågor som rör homo-, bi- och heterosexuallitet på ett likvärdigt sätt blir behandlade och integrerade i verksamheten. Att synliggöra och bejaka olika familjekonstellationer är en förutsättning för varje barn att kunna känna stolthet över sin familj – och en förutsättning för att föräldrar ska kunna känna tillit till förskolan. En konkret insats är att se till att förskolan har barnböcker om regnbågsfamiljer."²²

- "Personalen bör se över om verksamheten präglas av heteronormen, det vill säga att utgångspunkten är att människor är heterosexuella. En främjande insats är till exempel att

¹⁸ *Lika rättigheter i förskolan – ett stöd i förskolans likabehandlingsarbete* (Diskrimineringsombudsmannen 2015), s 12–13.

¹⁹ *Jämställdhet i förskolan – om betydelsen av jämställdhet och genus i förskolans pedagogiska arbete* (SOU 2006:75), s 19.

²⁰ I förarbetet till denna formulering var man ännu mer explicit. I *Jämställdhet i förskolan – om betydelsen av jämställdhet och genus i förskolans pedagogiska arbete* (SOU 2006:75) kan man läsa: "Förskolans uppdrag att motverka traditionella könsroller och könsroller handlar till stor del om att radera [sic!] gamla föreställningar om vad som är normalt beteende för pojkar respektive flickor."

²¹ *Lika rättigheter i förskolan – ett stöd i förskolans likabehandlingsarbete* (Diskrimineringsombudsmannen 2015), s 30.

²² *Ibid*, s 32.

²³ *Ibid*, s 33.

inte spekulera i om Kajsa och Mustafa, tre år, fattat tycke för varandra och är ett blivande par.”²³

Faktum är att man inte nöjer sig ens med detta. DO tar sig nämligen friheten att föreslå förskolorna att bjuda in också *föräldrarna* till olika slags fortbildningskvällar där de ska undervisas om vad som gäller i det normkritiska paradigmet. ”Det kan till exempel vara bra att arbeta avdelningsvis med teman som homo-, bi- och heterosexuallitet, främlingsfientlighet och jämställdhet.”²⁴

Lite nu och då i de normkritiska dokumenten stöter man på beklaganden av att alla föräldrar inte tar emot dessa nya grepp med öppna armar. Den statliga Delegationen för jämställdhet i förskolan resonerar: ”Det kan handla om föräldrar som inte gillar och därför ifrågasätter att just deras pojkar får ägna sig åt lekar eller aktiviteter som anses vara vikta för flickor. Eller föräldrar som undrar varför deras flicka inte bara kan få vara ’flickig’ längre. Det kan också handla om föräldrar som tycker att förskolan ägnar sig åt indoktrinering eller som vill diskutera nyttan med att arbeta med jämställdhet eftersom de menar att skillnader mellan flickor och pojkar beror på biologiska olikheter.” Men så slår man näven i bordet: ”Här är det viktigt, menar delegationen, att man i sin roll som pedagog faktiskt förklarar att det här är något som ingår i det uppdrag förskolan är ålagd att följa. Att arbeta med jämställdhet är inte frivilligt, något som blir ännu tydligare om man hänvisar till läroplanen.”²⁵

Kort sagt: Om föräldrarna har överlämnat sina barn i det offentliga vården får de stå sitt kast. Förskola av den svenska modellen representerar ju – som vi tidigare har sett – ”såväl ett barnpedagogiskt som ett könspolitiskt projekt!”²⁶

Man kunde förstås tänka sig att det här är ungefär så långt som det kan gå. Men i Lärarnas Riksförbunds Studerandeförenings lathund *Det öppna klassrummet*, utgiven lagom till Stockholm Pride 2015, skruvas tonläget upp ytterligare. Som nummer ett under rubriken ”Fem tips för att arbeta normkritiskt” återfinns uppmaningen: ”Förutsätt inte kön och sexualitet – tala könsneutralt”. Det första stycket lyder: ”Alla elever är inte bekväma med att omnämnas som sitt tilldelade kön, så tänk på att använda deras förnamn istället för att slentrianmässigt kalla dem ’grabbar’ och ’tjejer’. Lika slentrianmässigt säger många lärare ’mamma och pappa’ när de ber elever fråga sina vårdnadshavare något eller när en blankett ska hem och skrivas under. Det är inte svårt att istället använda ord som ’vuxen’ eller för den delen det nyss nämnda ’vårdnadshavare’: ’Påminn era vuxna om att det är föräldramöte på tisdag!’ Den här blanketten behöver era vårdnadshavares underskrift!”²⁷

Än en gång är det tydligt att det som eftersträvas utifrån den normkritiska ideologin inte är tolerans – i stället är det likriktning. Minoritetens önskemål ska styra språket även för majoriteten (”cis-personerna”), med följden att både eleverna och deras föräldrar behöver benämnas på ett könsneutralt sätt.

²⁴ Ibid, s 45.

²⁵ *Jämställdhet i förskolan – om betydelsen av jämställdhet och genus i förskolans pedagogiska arbete* (SOU 2006:75), s 122. Jämför också Hillevi Lenz Teguchi, Linnéa Bodén och Kajsa Ohrlander, som under rubriken ”Det dikotoma könskillnadsspöket och verklighetens motsträvheter” skriver: ”En av de mest livaktiga och förgivettagna utgångspunkterna i samhället i dag är att det finns självklara och naturliga könskillnader. Denna utgångspunkt, menar vi, kan förstås som en av de största motsträvheter och utmaningarna i det jämställdhetspedagogiska arbetet. Jämställdhetsarbetet måste hela tiden brottas med och förhålla sig till detta ’könskillnadsspöke’” (*En rosa pedagogik*, Liber 2011, s 76).

²⁶ Att majoriteten av Sveriges föräldrar inte verkar särskilt roade av detta indikeras av att psykologen Alf B Svenssons debattartikel ”Sluta försöka göra barn könsneutrala” i *Aftonbladet* 130128 är den artikel som har skapat mest interaktioner av *alla* på svenska Facebook, med över en halv miljon gillanden, delanden och kommentarer sedan den publicerades. Se <http://emanuelkarlsten.se/12/lista-sveriges-mest-delade-artiklar-pa-facebook/>.

²⁷ *Det öppna klassrummet: Lathund för ett normkritiskt arbetssätt* (Lärarnas Riksförbunds Studerandeförening 2015), s 6.

Svensk diskrimineringslagstiftning

Sveriges nuvarande diskrimineringslagstiftning började gälla i januari 2009. Den påtalar följande sju diskrimineringsgrunder:²⁸

- kön
- könsidentitet eller könsuttryck
- etnisk tillhörighet
- religion eller annan trosuppfattning
- funktionsnedsättning
- sexuell läggning
- ålder.

I alla material som under senare tid har producerats i frågor som berör skolans och förskolans likabehandlingsarbete spelar diskrimineringsgrunderna en central roll. Samtidigt öppnar det för frågor när man ska tillämpa dessa lagar i normkritikens tidevarv. Är man till exempel diskriminerande så snart som man som rektor, lärare eller pedagog agerar på ett sätt som kan sägas befästa en norm? Knappast enligt lagtexten, men å andra sidan är det enligt lagen (2006:67) så att bevisbördan i denna typ av ärenden ligger hos den *anklagade* parten. Med andra ord räcker det att ”ett barn eller en elev i verksamheten *anser sig* ha blivit utsatt för trakasserier eller annan kränkande behandling i samband med att verksamheten genomförs” för att huvudmannens ska vara tvungen att ”utreda omständigheterna och i förekommande fall vidta de åtgärder som skäligen kan krävas för att förhindra fortsatta trakasserier eller annan kränkande behandling” (§ 8, min kursivering).

När det gäller vad som brukar gå under benämningen ”indirekt diskriminering” klargörs att ”Huvudmannen för verksamheten, rektorn eller någon med motsvarande ledningsfunktion eller annan personal får inte missgynna ett barn eller en elev genom att tillämpa en bestämmelse, ett kriterium eller ett förfaringssätt som framstår som neutralt men som i praktiken särskilt missgynnar barn eller elever med visst kön, viss etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller visst funktionshinder” (§ 10).

Sist men inte minst förkunnar lagen i fråga om bevisbördan: ”Om ett barn eller en elev som *anser sig* ha blivit diskriminerad enligt 9-12 §§, utsatt för annan kränkande behandling enligt 13 § eller utsatt för repressalier enligt 14 § visar omständigheter som ger anledning att anta att hon eller han blivit diskriminerad, utsatt för annan kränkande behandling eller utsatt för repressalier, *är det huvudmannen för verksamheten som skall visa att diskriminering, annan kränkande behandling eller repressalier inte förekommit*” (§ 18, mina kursiveringar).

Mot bakgrund av detta är det inte konstigt att många rektorer är livrädda för att göra sig skyldiga till något som, till exempel, går att beskriva som ”förfaringssätt som framstår som neutralt men som i praktiken särskilt missgynnar barn eller elever med visst kön, viss etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller visst funktionshinder”.²⁹ Måhända är det också därför som man enligt DO:s råd borde se till att det finns könsneutrala toaletter och att det i varje förskola ska läsas barnböcker om olika typer av regnbågsfamiljer? Om man inte gör det kan ju någon människa ”anse sig” ha blivit otillbörligt marginaliserad i skolans eller förskolans lokaler!

²⁸ Före 2009 var det fem diskrimineringsgrunder som gällde. De två nya är ålder samt könsidentitet eller könsuttryck.

²⁹ Jämför Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågors (MUCF), som i sitt material *Öppna skolan! Om hbtq, normer och inkludering i årskurs 7–9 och gymnasiet* från 2015 skriver: ”Värderingsövningar eller andra diskussioner om vilka rättigheter minoriteter bör eller inte bör ha skapar en otrygg miljö, främst för elever som tillhör minoritetsgrupper. Arbetssättet är heller inte förenligt med skolans uppdrag och strider mot principen om likabehandling.”

I vissa sammanhang går man förstås ännu längre än DO:s generella riktlinjer. På de verkligt genusmedvetna institutionerna är det ju *hardcore* som gäller. Den kommunala förskolan Egalia i Stockholm berättar på sin hemsida att man har jobbat mycket med sitt bruk av språket: ”Vi säger kompisar, barnen eller barngruppens namn (t. ex. Trollen) samt använder barnens egennamn i stället för att säga t. ex. flickor, pojkar, tjejer, killar eller grabbar. ... Hon, han, gumman, gubben eller liknande kan ofta utelämnas eller benämnas som den, hen, personen, figuren etc. ... Öppna och normbrytande huvudroller och biroller etableras och en mångfald av familjekonstellationer syns genom lek och samtal och medvetna val av litteratur och material.”³⁰

På andra förskolor har man försökt att göra något åt detta med samhällets åldersfixering. Ålder är trots allt en av diskrimineringsgrunderna, och på förskolan Paviljongen – också den i södra Stockholm – har detta ”föranlett livliga diskussioner i personalgruppen”. Förskolans genuspedagog förklarar: ”Vi har diskuterat om det är bra att fira födelsedagar, när vi samtidigt jobbar så hårt med att utmana åldersmaksordningen. Vi vill inte att man ska koppla inkompetens till att vara liten och mycket makt och kompetens till att vara stor.” På en av avdelningarna har man därför helt slutat att fira födelsedagar, medan man på andra bara har upphört att dela ut de traditionsenliga födelsedagsmedaljerna. Som pedagogen uttrycker det: ”Just för att ålder är en så stark norm behöver vi inte vara rädda för att ta i.”³¹

Sex i skolan

Även i gymnasieskolans material för sex och samlevnad har det normkritiska perspektivet blivit centralt, något som tydligt framgår av NfS rapport *Naturkunskap – icke godkänt!*³² Några exempel:

- Bokförlaget Gleerups material påpekar: ”Trots upplysning och lagstiftning befästs fortfarande heteronormen i samhället. Man förutsätts vara heterosexuell tills man öppet visar eller berättar att man har en annan sexuell läggning. Föräldrar kan förutsätta att barnen växer upp och bildar heterosexuella kärnfamiljer. En gynekolog kan fråga en kvinnlig patient när hon senast hade samlag och erbjuda henne P-piller, utan tanke på att patienten kanske är lesbisk.”³³

- Bokförlaget Natur & Kulturs material inleder hela sitt avsnitt om sex och samlevnad med en bild på ett lesbiskt par som kysser varandra och ett gaypar som håller varandras händer. På samma uppslag beklagar man sig: ”Fortfarande finns det dock ett starkt dominerande synsätt i samhället gällande hur man ’ska’ vara och hur man ’ska’ leva. Det förutsätts ofta att du ska älska någon av det andra könet och vilja bilda familj bestående av mamma, pappa och barn. Det brukar kallas för heteronormen.”³⁴

- Bokförlaget Bonnier predikar samma lära, och här är det bland annat djurvärlden som står som förebild: ”Ibland påstås det att det skulle finnas en typ av sexualitet som är mer biologiskt naturlig än en annan. Men vid studier av högre stående djur och framför allt våra närmaste släktingar bland människoaporna visar det sig att dessa ägnar sig åt sexuella handlingar som riktar sig till såväl de egna som det motsatta könet.” På nästa sida ställer man sig den retoriska frågan: ”Frågan är om det alls är eftersträvansvärt att vara normal?”³⁵

³⁰ <http://www.sodermalmsforskolor.se/egalia/extern/pedagogik-for-hela-livsutrymmet.htm>.

³¹ Anna Asker, ”Barbie får nytt liv när normer utmanas”, *Svenska Dagbladet* 140117. <http://www.svd.se/barbie-far-nytt-liv-nar-normer-utmanas>.

³² Ulf Silfverling och Nätverket för samlevnad och sexualitet, *Naturkunskap – icke godkänt!* (NfS 2015). Se <https://samlevnadochsexualitet.wordpress.com/forskning-rapporter/naturkunskap-icke-godkant/>.

³³ Anders Henriksson, *Synpunkt 1a1. Naturkunskap* (Gleerups 2011), s 164.

³⁴ Lisa Kirsebom, *Insikt. Naturkunskap. 1a1* (Natur & Kultur 2011), s 90.

• Bokförlaget Liber, slutligen, relativiserar den så kallade kärleksnormen: ”Är det viktigt för dig att kärlek och sex hänger ihop så är det viktigt att du håller dig till det. Men är det inte viktigt har du rätt att ha sex utan att vara kär. Det gäller att hitta sina egna vägar.”³⁶

Men det är inte bara i skolans sex- och samlevnadsundervisning som normkritiken möter våra ungdomar och unga vuxna. Även den stora satsning som har gjorts på UMO.se – ett slags ungdomsmottagning på nätet – har sedan starten varit genomsyrad av ett normkritiskt tänkande, konkret uttryckt i målsättningen att i text och bild blanda referenser till heterosexuellt, bisexuellt och homosexuellt sex.³⁷

Som vi tidigare har noterat kan stora delar av detta tankegods härledas till RFSU och deras ungdomsgren. Men mycket av det kommer också från RFSU – intresseorganisationen framför andra när det gäller sex i Sverige. På sin hemsida och i olika material väljer RFSU att inte bara ifrågasätta den bland normkritikerna så förhatliga heteronormen, utan också kärleksnormen (att kärlek och sex behöver hänga ihop), trohetsnormen (kopplingen mellan sex och trohet) och tvåsamhetsnormen (att sex är något som enbart bör ske mellan två personer samtidigt). Organisationen är också mycket aktiv i skolans värld, med tre stora materialsatsningar enbart sedan 2011.³⁸

I en handledning för SFI- och språkintruktionslärare – som alltså har elever med annan etnisk, religiös och kulturell bakgrund än den svenska majoriteten³⁹ – ger man följande instruktioner för hur man kan se till att inte befästa traditionella normer i sitt möte med eleverna:

Att bedriva en undervisning som inte befäster heteronormen eller föreställningar om könsskillnader är egentligen inte så svårt. Börja med att ge både samkönad och olikkönad sexualitet en självklar plats i undervisningens alla moment. Du kan ta hjälp av metodmaterialets övningar och undervisningsupplägg. Där finns personer med könsneutrala namn och androgynt uttryck så att deltagarna själva kan läsa in vilka kön de vill att de ska ha. I en del exempel finns både samkönade och olikkönade relationer. ... Ett bra sätt att arbeta med anatomi utan att befästa heteronormen är att skilja på reproduktion och det vi kallar lustanatomi. I lustanatomin står lusten och de yttre könsorganen i centrum (se *Kropp, lust och sex*, s. 67). Likheter mellan könen betonas. Reproduktion kan handla om sex, men det är jämförelsevis sällan som fortplantning är främsta anledningen till att människor har sex. Därför är det bra att låta reproduktion vara ett moment för sig, där även andra sätt att skaffa barn än genom vaginalsamlag tas upp (se *Graviditet, preventivmedel och abort*, s. 147).⁴⁰

Så här ser den normkritiska agendan ut när den formuleras svart på vitt. Och eftersom den finansieras av både skattemedel och pengar ur Allmänna Arvsfonden finns det gott om resurser att ösa ur.⁴¹ I nästa avsnitt är det därför dags att gå in på nästa stora fråga: Vilka blir resultaten av denna pedagogik i de ungas egna liv?

³⁶ Robert Obing, *Frank blå: Naturkunskap. 1a1* (Liber 2011), s 116.

³⁷ Se vidare Love Nordenmark, ”UMO.se – En normkritisk sajt om sex, hälsa och relationer” i Janne Bromseth och Frida Darj (red), *Normkritisk pedagogik: Makt, lärande och strategier för förändring* (Centrum för genusvetenskap 2010), s 227–257.

³⁸ Materialen i fråga heter *Sex på kartan* (RFSU och UtbildningsRadion 2011), *Sex i skolan* (RFSU, Lafa m fl 2013) och *Vill du?* (RFSU 2015).

³⁹ För en problematisering av detta, se min artikel ”Genuspolitik i krock med integrationen” på *SvD Brännpunkt* 150331. <http://www.svd.se/genuspolitik-i-krock-med-integrationen>.

DEL II: NORMKRITIKENS FÖLJDER

”Problemet är alltså inte bara att det bara finns två officiella könskategorier, utan också att vår förståelse av den egna identiteten bygger på ett förenklat och förgivettaget synsätt om ett stabilt och sammanhållet Jag.”

Hillevi Lenz Teguchi, Linnéa Bodén och Kajsa Ohrlander i
En rosa pedagogik

HBTQ – vår tids stora frigörelseprojekt

Hbtq-rörelsen har under det senaste decenniet trätt fram som ett av vår tids största frigörelseprojekt. På kontinent efter kontinent, i land efter land, i stad efter stad arrangerar man sina pridefestivaler – ofta med stort genomslag både i lokala och i nationella media.

Uppslutningen är enorm. Inte överallt, naturligtvis – och ibland kan siffrorna vara svåra att verifiera. Men det behöver inte råda någon tvekan om att hbtq-rörelsen i stora delar av världen – och särskilt i västvärlden – har blivit en motsvarighet till 70-talets vänstervåg. Alltså: precis som socialismen för några decennier sedan fick en hel generation upp på barrikaderna, är det i dagens västerländska storstäder hbtq-rörelsen som lyckas få massorna i rörelse. Dels för att det är allt fler människor som själva kommer ut som hbtq, dels för att så många människor vill solidariser sig med denna ofta utsatta minoritet i samhället.

Samtidigt finns ju ironin där. För om det är någon grupp som *inte* går att beskriva som marginaliserad i västvärlden i dag är det ju hbtq-rörelsen! Det är inte för inte som RFSU 2007 utsågs till ”årets lobbyorganisation” i Sverige. Om inte annat torde det föregående avsnittet ha illustrerat rörelsens genomslag i det offentliga Sverige.

I allt högre grad har vi även kunnat se hur hbtq-personer har kommit att upphöjas till vad som närmast kan beskrivas som ikoner för vår egen tid. I en svensk kontext står Jonas Gardell och Mark Levengood ut som två av de främsta exemplen. Den österrikiska artisten och drag queenen Conchita Wurst, som vann 2014 års Eurovision Song Contest, är ett annat. De är ikoner av det enkla skälet att de förkroppsligar den frihet vars motsats fungerar som bränslet i hela hbtq-rörelsen. När den svenskkyrkliga prästen Åke Roxberg valde att komma ut som transan Ann-Christine möttes hon/han därför av euforiska reaktioner från det offentliga Sverige. Uttryck som ”äntligen!” och ”jag blir så himla glad!” florerade friskt i media.

Men vän av ordning måste samtidigt ställa sig frågan: Hur gick det egentligen med 70-talets vänsterrörelse? Ledde socialismen i den form som då hyllades – när var och varannan student sprang omkring med *Maos lilla röda* i fickan – till det paradiset som man längtade efter och propagerade för? Blev det inte snarare så att socialismen i sin förlängning visade sig leda till ett veritabelt *helvete* – med förtrycket i kommunistdiktaturerna som främsta exempel?

Frågan är i så fall hur det kommer att gå med dagens hbtq-rörelse och den utopi den är en symbol för. Ett försök att förutsäga vad som är att vänta kommer här.

⁴⁰ Agnes Dahné, *Sexualundervisning på lättare svenska: Lärarhandledning och metoder* (RFSU 2013), s 28.

⁴¹ Detta gäller en stor del av RFSU:s material och så gott som alla RFSU Ungdoms publikationer. Folkhälsomyndigheten har fått regeringens uppdrag att samverka med RFSU och RFSL, och RFSU:s material *Sex i skolan* från 2011 finansierades till största delen av skattemedel. *Sex på kartan* från 2013 finansierades med 5 miljoner ur Allmänna Arvsfonden och 2 miljoner från UtbildningsRadion.

En ung generation som mår dåligt

Allra först kan det kanske vara värt att säga något om den svenska folkhälsan. Det är ett väl etablerat faktum att särskilt ungdomars psykiska ohälsa har ökat dramatiskt på senare tid. Folkhälsomyndighetens årsrapport från 2014 konstaterar: ”Ett flertal frågeundersökningar har visat att besvär av ängslan, oro, ångest och sömnbesvär ökade under 1990-talet och början av 2000-talet. De största ökningarna finns bland de unga, i synnerhet bland unga kvinnor. Även statistik över sjukhusinläggningar och dödlighet talar för försämringar av de ungas psykiska hälsa. ... Bland kvinnorna var det 22 procent som rapporterade besvär av ängslan, oro eller ångest och 33 procent som uppgav sömnbesvär år 2012.”⁴²

Diskussionen om vad denna trend beror på har varit intensiv, och det är knappast möjligt att vaska fram bara en eller två orsaker. Men frågan måste ändå ställas om inte vår tids omfattande normupplösning – och inte minst då i frågor som har med könsidentitet och sexualitet att göra – borde vara en faktor att ta med i ekvationen. I alla fall tycks det finnas ett samband mellan ohälsa och en tidig sexdebut. Åsa Kastbom vid Linköpings universitet har nyligen publicerat en studie där hon konstaterar att ”Tidig sexualdebut korrelerade positivt till ... hälsobeteenden såsom rökning och användning av alkohol och droger. Vi fann också att ungdomar med tidig debut visade fler antisociala beteenden, pojkar med tidig debut upplevde lägre känsla av sammanhang och självkänsla och mer erfarenhet av sexuella övergrepp, sälja sex, och fysisk misshandel.”⁴³

Hur det än är med den saken är det svårt att tro att normupplösningen inte skulle ha en negativ inverkan på de ungas resa mot en stabilare personlig identitet. Enligt många sociologer står förklaringen till vår tids narcissistiska personlighetsdrag att finna i de strukturella förändringar som skedde i det västerländska samhället under 1900-talets början – och som i mångt och mycket har eskalerat sedan dess⁴⁴. Hur mycket svårare borde det inte vara att i dag forma en stabil identitet, givet de förändringar som har skett sedan ”den narcissistiska kulturen” myntades som begrepp?⁴⁵ Om inte annat borde den i vår tid så utbredda prestationshetsen och behovet av bekräftelse vara indikatorer på detta.⁴⁶

I en ledarkrönika i *Svenska Dagbladet* kommenterar statsvetaren Katarina Barrling detta fenomen genom att knyta an till 1800-talssociologen Emile Durkheims teori om anomi: ”Förenklat innebär den att anomi springer ur ett socialt tillstånd där samhällets normer (sociala, moraliska, religiösa) inte längre ses som absoluta, och där ingen yttre auktoritet äger tolkningsföreträde. Det kan röra sig om normlöshet, men även om olika normsystem som krockar. Den frihet den oberoende människan åtnjuter i ett sådant samhälle, förmörkas av att hon får svårare att finna vägledning genom livet. På samhällsnivå kan anomi föranleda en värld där våld, kriminalitet och självmord breder ut sig.”⁴⁷

⁴² *Folkhälsan i Sverige: Årsrapport 2014* (Folkhälsomyndigheten 2014), s 65–66.

⁴³ <https://www.hu.liu.se/ike/forskning/bup/kastbom-asa?l=sv>.

⁴⁴ Se exempelvis Christopher Lash, *Den narcissistiska kulturen* (Nordstedts 1982)

⁴⁵ Några exempel på sådana förändringar kan, förutom själva normupplösningen, vara det ökade antalet skilsmässor, den utökade tiden (i kombination med större barngrupper och lägre lärartäthet) på förskolan, förflyttningen av stora delar av umgänget från personliga möten till sociala medier, det allmänna informationsöverskottet med mera.

⁴⁶ Se till exempel Tinne Ernsjö Rappe och Jennie Sjögren, *Diagnos: Duktig: Handbok för överambitiösa tjejer och alla andra som borde bry sig* (Bokförlaget DN 2002 och senare) och *Duktighetsfällan: En överlevnadshandbok för prestationsprinsessor* av Joanna Rose och Aleksander Perski (Prisma 2008). Eller varför inte Joanna Rubin Drangers omtalade seriebok *Fröken Märkvärdig & karriären* (Bonnier 2001 och senare).

⁴⁷ Katarina Barrling, ”Är kravet på normlöshet vår starkaste norm?” i *Svenska Dagbladet* 150928. <http://www.svd.se/ar-kravet-pa-normloshet-var-starkaste-norm/om/ledare-kolumnister>.

Med en direkt hänvisning till den ökande psykiska ohälsan bland unga skriver hon vidare:

Ett individualistiskt samhälle som vårt, inriktat på förverkligande av sig själv snarare än sin familj, klass eller nation, frigör individen från den normativa kraft som i mer kollektivistiska samhällen ligger i nämnda kollektiv. Frånvaron av tydliga, oomstridda normsystem ökar risken för att människan blir vilsen, förvirrad och ensam. Hon förlorar den ”ledstång” genom livet som fasta normsystem innebär. Och misslyckas hon i livet faller skuggan över det egna ansvaret tung.

Att så många unga sent eller inte alls anträder ett liv i arbete gör det än svårare. Arbetet innebär ofta inte bara gemenskap utan även krav och normer; för en ensam och vilsen individ en paradoxal befrielse. ... Frågan hur individens frihet bör vägas mot den trygghet gruppen ger är en fråga om värderingar. I avvägningen kan man förstås komma fram till att de fasta gruppnormernas pris är för högt. Men det kan vara värt att påminna sig att även individens oberoende har ett pris. Åtminstone om vi söker vägar för att förstå varför så många unga människor far så förtvivlat illa.

Könsidentitet, könsstabilitet och könskonstans – eller inte

För att smalna av resonemanget ytterligare skulle man kunna uttrycka sig på följande sätt: *Normkritikernas iver att inte göra någon sexuell identitet till norm har en mycket konkret baksida – nämligen att den brottnings som tidigare bara gällde några få nu måste tvingas på befolkningen som helhet.* Enligt flera stora undersökningar är det mellan 2 och 3 procent av den västerländska befolkningen som identifierar sig som homosexuella.⁴⁸ Därutöver finns en större grupp som någon gång har fantiserat om – och ibland även har haft – sex med en person av samma kön.⁴⁹ Om vi ska bejaka normkritikernas hållning och betrakta varje barn som ett ”oskrivet ark” i fråga om sexuell identitet, måste vi dock i praktiken lägga på även de övriga 95 procenten en identitetsbrottnings som de annars inte hade behövt gå in i.

Detta blir så mycket mer orimligt när vi betänker vid vilken ålder denna strategi ska implementeras. När man till exempel ska börja ”motverka traditionella könsmonster och könsroller” hos 3-åringar, eller när man på uppmaning av en statlig myndighet ska inrätta könsneutrala toaletter med målet att ingen svensk 5-åring ska behöva ”välja mellan flick- och pojkoaletten”.

Till saken hör att de stereotypa könsmarkörer som är så vanliga i dessa åldrar – inte minst i lekens värld – enligt de etablerade psykologiska skolorna är att betrakta som en både naturlig och övergående fas i barnens utveckling. Socionomen Monica Danielsson och psykologen och psykoterapeuten Birgitta Jansson, som i sin tur hänvisar till både klassisk och nutida psykoanalytisk teori, skriver: ”[S]må barn, ungefär från 2 års ålder, ibland tidigare, har behov av att överdriva det där med kön. Att betrakta en rosa klänning på en treårig flicka som något som inte är bra för henne ur jämställdhetssynpunkt saknar alltså mening. ... Man vet också att barn redan i 2–3-årsåldern helst leker med kamrater av sitt eget kön. Tendensen att framför allt söka sig till kamrater av det egna könet fortsätter fram till puberteten. Detta förekommer i alla kulturer och är extra tydligt i aktiviteter utan vuxna ledare.”⁵⁰

⁴⁸ Se exempelvis de amerikanska undersökningarna *The Social Organization of Sexuality: Sexual Practices in the United States* (Edward O. Laumann m fl, University of Chicago Press 1994) och *Forbidden Fruit: Sex and Religion in the Lives of American Teenagers* (Mark Regnerus, Oxford University Press 2007). Se även Judith och Jack Balswick, ”Vad är homosexualitet? Några förklaringsmodeller” i *Den hemlösa sexualiteten* (Libris 2001), s 184–185.

⁴⁹ Se exempelvis Jenell Williams Paris, *The End of Sexual Identity: Why Sex Is Too Important to Define Who We Are* (InterVarsity Press 2011), s 37–76. Se även <http://www.rfsi.se/?p=414>.

⁵⁰ Monica Danielsson och Birgitta Jansson, *Får flickor finnas?* (Antigone Förlag 2010), s 12–13.

Danielsson och Jansson skriver vidare: ”Redan från 1 års ålder kan man till exempel se att de flesta barn väljer könskaraktäristiska leksaker. Antagligen har de behov av att så långt som möjligt undvika förvirring när det gäller kön och sorterar därför information om feminint och maskulint efter ganska stränga principer. I den här åldern letar barnen helt enkelt efter företeelser som skiljer könen åt. Det handlar om sådant som att pappa har mustasch men det har inte mamma.”⁵¹

Det är denna självklara – om än naiva – uppdelning av tillvaron som man genom den normkritiska pedagogiken försöker ta ifrån barnen genom att suddas ut alla former av könsskillnader. Men vad händer när man från vuxenvärldens sida misstänkliggör, eller direkt motarbetar, kategorier som i tusentals år har varit avgörande i den unga generationens resa mot en tydligare vuxenidentitet? Danielsson och Jansson igen:

Redan före 2 års ålder kan de flesta barn skilja på flickor och pojkar och de visar sig alltmer angelägna att tillhöra en av grupperna. Det beror på att de har behov av att skaffa sig en identitet och att veta vilket kön man har är grundläggande. Barnen behöver hjälp av föräldrarna för att orientera sig. De söker bland olika företeelser som de tror är flickigt eller pojkaktigt. Barnen vill ha riktiga killkalsonger med gylf eller strumpor med fjärilar för att förtydliga. Eftersom de inte vet något om könsrättvisor har de inget emot att använda sig av överdrivna plagg eller andra sådana attribut.

2-åringar är sysselsatta med att tillägna sig en *könsidentitet*. Från 3–4 års ålder utvecklar barn *könsstabilitet*, vilket innebär att de förstår att människor behåller samma kön hela livet. Ett tredje stadium infaller i 6-årsåldern då barnen utvecklar *könskonstans*. Från och med nu vet de att deras kön har med deras jag och biologiska faktorer att göra och inte med kläder eller andra yttre attribut.

Könsroller är något annat, inte en lika viktig grundsten i personlighetsutvecklingen. När barnen blir äldre blir de mer medvetna om olika könsrollsförväntningar och vilka krav samhället/kulturen ser ut att ställa på flickor och pojkar. Samtidigt blir de också mer öppna för att bryta mot normen; vad som anses passande för pojkar respektive flickor. I 6-årsåldern kan barnen vara mer könsöverskridande och vågar, kanske i enlighet med sitt sanna jag, leka pojklekar som flicka eller mer traditionella flicklekar som pojke.⁵²

Det är dessa naturliga processer som de normkritiska pedagogerna försöker gå in och förändra. I antologin *En rosa pedagogik* är man närmast övertydlig med hur ”fienden” till de egna teorierna kan definieras:

Det finns de som menar att det är en central del i vad det är att vara människa – i det mänskliga – att betrakta sig som en sammanhållen enhet, som hittar sin inre kärna efter moget vuxenblivande eller efter ett aktivt sökande genom livet efter vilka vi *egentligen* är. ... Problemet är alltså inte bara att det bara finns två officiella könsgrupper, utan också att vår förståelse av den egna identiteten bygger på ett förenklat och förgivettaget synsätt om ett stabilt och sammanhållet Jag. När de här båda tankefigurerna sätts samman så blir resultatet att den upplevda könsgruppens sammansmält med identiteten och upplevelsen av ett stabilt Jag. ...

⁵¹ Ibid, s 12–13.

⁵² Ibid, s 29–30.

Det är den här komplexa relationen mellan dessa två problem; dels problemet med en dikotom förståelse av kön/genus, dels problemet med en förståelse av identiteten som sammanhållen och stabil, som förskolans och skolans jämställdhetsarbete i mångt och mycket handlar om, och som gör att jämställdhets- och förändringsarbetet stöter på ständigt nya problem.⁵³

Alltså: inte bara uppdelningen i män och kvinnor, manligt och kvinnligt, ingår i den normkritiska pedagogikens fiendebild – utan hela idealet om ett ”stabilt och sammanhållet Jag”. Och då är det ju inte konstigt att man måste förkasta de traditionella psykologiska teorierna om kön och identitet – man har ju inte ens för avsikt att hjälpa barnen till den integrerade personlighet som dessa var tänkta att förstärka!

Sexualiseringen av våra relationer

En central del av den normkritiska pedagogikens världsbild är också den i dag så utbredda sexualiseringen. När konstnären Palle Torsson 2001 offentliggjorde sitt videomontage *Pippi Examples*, där förment sexuellt laddade sekvenser ur de gamla Pippi Långstrump-filmerna spelades upp i slow motion, väckte det ett ramaskri i svenska media. Man betraktade montaget som ett skändande av en nationalklenod, och Inger Nilsson som spelade Pippi sammanfattade sina reaktioner med orden: ”Jag tycker att det är helt sjukt. Det är bara snuskigt och hemskt ... Men den som vill kan säkert se sex i allting.”⁵⁴

I dag kan vi dock behöva ställa oss frågan om det inte är just här som vi har hamnat i Sverige: att en betydande del av befolkningen har fått en förmåga att ”se sex i allting”. Den självklara följdfrågan blir i så fall: vad får detta för konsekvenser för samhället i stort?

Ta en sådan sak som sexualiseringen av samkönade vänskapsrelationer. Fram till för något decennium sedan var det ganska få svenskar som ens reflekterade över om det fanns en sexuell laddning i dessa eller inte. Men i queerteoriernas tidevarv är det omöjligt att tänka bort möjligheten till sexuell kontakt mellan vänner av samma kön. Särskilt i en tid där 10 procent av alla ungdomar och unga vuxna säger att deras senaste sexpartner var en så kallad knullkompis, alltså en person som de visserligen kände sedan tidigare men som de inte hade några planer på att inleda ett romantiskt (men alltså ett sexuellt) förhållande med.⁵⁵

Om två ogifta män eller kvinnor delar lägenhet eller åker på semester tillsammans är det i dag ofrånkomligt att det hos omgivningen väcker frågan: har de sex med varandra? Därmed kan man också säga att den neutrala zonen i våra relationer i stort har blivit beskuren. Tillvaron sexualiseras helt enkelt på ett sätt som gör att man måste dra upp *nya* gränser – till exempel genom att kommunicera till sin omgivning såväl som till varandra att ”det här är faktiskt *inte* en sexuell relation”. För bara något decennium sedan var detta helt överflödigt – samtidigt som det förstås alltid har funnits homosexuella där frågan har just den laddning som vi här har varit inne på.

Och på liknande sätt med barnen. När förskolan lanserar begrepp som ”könsneutral toalett” för 4-5-åringar säger man ju också att ett barns sexuella identitet är så pass färdig att

⁵³ Hillevi Lenz Teguchi, Linnéa Bodén och Kajsa Ohrlander, ”Vad är det som är problemet? Två dikotoma kön och en stabil identitet” i *En rosa pedagogik* (Liber 2011), s 34.

⁵⁴ *Aftonbladets* nätupplaga 010717. <http://www.aftonbladet.se/nyheter/article10222004.ab>.

⁵⁵ Siffran är hämtad från Ronny Heikki Tikkanen, Jonna Abellsson och Margareta Forsberg, *UngKAB09: Kunskap, attityder och sexuella handlingar bland unga* (Göteborgs Universitet 2011), s 13.

den borde behandlas som om de i själva verket var vuxna.⁵⁶ Och då blir det ju ofrånkomligt att även bästisrelationer tillmäts en sexuell (eller i alla fall sensuell) laddning på ett sätt som förr inte behövde vara fallet. Om exempelvis två tjejer har för vana att gå på (tjej)toan tillsammans – ska personalen då också lansera tanken att de kan vara ett blivande lesbiskt par?

I skrivandes stund ligger en utredning på regeringens bord där det föreslås att man från 15 års ålder ska kunna ansöka om medicinsk könskorrigering.⁵⁷ Processen fram till detta ingrepp är lång. Normalt inbegriper den både en ingående utredning av en psykiatriker – ofta parallellt med en påbörjad hormonbehandling, hårborttagning, logopedhjälp, bröstreducerande operation och liknande – och en så kallad *real life experience* där man under ett års tid får börja agera i linje med det kön som man framöver är tänkt att tillhöra. Först därefter avgörs om man är mogen för det avgörande steget, som är den könskorrigering operationen.

Men det intressanta är också att det faktiskt är väldigt få av dem som inleder denna typ av process som fullföljer.⁵⁸ Först och främst är diagnosen ”transsexuell” som sådan ytterst ovanlig. Utslaget på hela populationen talar vi om 1 pojke på 10 000 och 1 flicka på 30 000. En artikel i *Svenska Dagbladet* reder ut begreppen: ”Tillståndet påverkas inte av uppfostran eller omgivning utan har biologiska orsaker. Under graviditetens första tid ser båda köns könsorgan likadana ut. En hormonsignal styr sedan om könsorganen, som utvecklas till en vagina eller till en penis och pung. En senare signal styr vilken könsidentitet vi får i hjärnan. Transsexuella har då fått det motsatta könets signal.”⁵⁹

I samma artikel intervjuas Olle Söder, som är överläkare och professor i pediatrik vid Astrid Lindgrens barnsjukhus. Han kan bland annat berätta följande: ”Ungefär 5-7 procent av alla barn och unga har ett könsöverskridande beteende som gör att deras föräldrar kontaktar sjukvården för att få råd. Men alla barn har faser när man leker med könsroller utan att det betyder något annat och ofta upphör det när barnet blir äldre.”

Hans kollega, barnpsykiatern och professorn Per-Anders Rydelius, fyller i: ”Är barnet under sju år vet ingen med säkerhet hur det kommer att utvecklas ... Självklart kan man ha klänning på en pojke men försök att inte låsa barnet vid ett spår. När man växer upp kan man vara väldigt olika vid olika åldrar. Först när barnet blir äldre ser man vilket utvecklingsspår det följer.”

Som exempel på ”spår” nämner artikeln sådant som ”att barnet har en störning i autismspektrumet som gjort exempelvis prinsessor till barnets specialintresse. Eller att barnet blivit skrämmt och känner att det är läskigt att vara pojke. Någon kan ha en sjukdom som debuterar i tidiga tonår. Någon annan mår bra av att klä sig i det andra könets kläder emellan åt. Några få är transsexuella. Några fler kommer ut som homosexuella. Mer vanligt

⁵⁶ I detta sammanhang känns det naturligt att hänvisa till Carl Hamiltons omtalade bok *Det infantila samhället: Barndomens slut* (Prisma 2004). Baksidestexten sammanfattar innehållet så här: ”Barnen får inte längre vara barn utan hetsas att bli vuxna. Föräldraskapet har tagits över av kompisgäng och en infantil massmediakultur medan de vuxna är upptagna av att leta efter evig ungdom. Resultatet är ett samhälle i sönderfall.”

⁵⁷ *Juridiskt kön och medicinsk könskorrigering* (SOU 2014:91).

⁵⁸ Enligt brittisk statistik är det bara 20–30 % av dem som inleder processen som fullföljer den. Vid Johns Hopkins-sjukhuset i Baltimore, USA, har man helt upphört med könskorrigering operationer eftersom de positiva resultaten av dessa har varit så svåra att verifiera. Som exempel är självmordsrisken bland personer som har fullföljt behandlingen 20 gånger högre än hos befolkningen i stort. ”Deras psykosociala anpassning var inte bättre än hos dem som inte genomförde någon operation”, säger en av sjukhusets professorer. Och: ”att producera en ’nöjd’ men fortfarande ängslig patient kändes som ett inadekvat skäl för att kirurgiskt amputera fungerande organ.” Paul McHugh, ”Transgender Surgery Isn’t the Solution”, *Wall Street Journal* 140612. För en sammanfattning av artikeln, se <http://cnsnews.com/news/article/michael-w-chapman/johns-hopkins-psykiatriker-transgender-mental-disorder-sex-change#>. VW2eCrsF73Y.facebook.

⁵⁹ Mia Sjöström, ”Lång väg i vården för transsexuella barn”, *Svenska Dagbladet* 110112. <http://www.svd.se/lang-vag-i-varden-for-transsexuella-barn>.

är att det handlar om ett barn som överskrider våra könsnormer utan någon 'orsak.' Per-Anders Rydelius igen: "En del pojkar som är tidigt intellektuellt och socialt utvecklade får ett trist utbyte med jämnåriga pojkar. Flickor som grupp är generellt två år före jämnåriga pojkar upp till 17 års ålder och de tidiga pojkarna har roligare och lättare att fungera i flickgruppen. Lärare och föräldrar i dag har glömt lite av den kunskapen."

Det tycks vara många traditionella kunskaper som tycks hamna på undantag när queerteorierna banar sin väg genom våra förskolor och skolor! Jag kan inte vara den ende som ställer mig frågan: Givet vad dessa specialister har att säga, hur rimligt är det att trans och könsöverskridande identitet spelar en så central roll i retoriken kring hur vi som pedagoger och lärare ska bemöta våra barn och ungdomar? Som det lite kärvt uttrycks av psykiatriprofessorn vid Johns Hopkins-sjukhuset i Baltimore, USA: "policymakare och media gör vare sig transpersonerna eller befolkningen i stort någon tjänst genom att behandla deras förvirring som en rättighet att försvara snarare än en mental störning som behöver förståelse, behandling och förekommande åtgärder."⁶⁰

Ett sista exempel på hur samhällets sexualisering kommer till uttryck i den allmänna debatten är den ofta urskillningslösa erotiseringen av begreppet kärlek. En av postmodernitetens mest omhuldade slogans lyder ju: "All kärlek är bra kärlek." Men frågan är samtidigt: vad menar vi egentligen med det?

Vad betyder det till exempel när Hagahusets förskola i Göteborg arrangerar sin egen prideparad, där barnen från alla de sex klasserna viftar med regnbågsflaggor och skanderar: "Vem får man älska? Vem man vill!"⁶¹ Särskilt med tanke på förskolechefens försäkran i samma reportage: "Vi säger inte kille eller tjej, vi har istället ett fokus på människan."

Med tanke på sammanhanget får man väl förutsätta att det är *samkönad* kärlek man från förskolans sida vill framhäva. Samtidigt finns det ju gott om tänkbara föremål för vår kärlek som formuleringen skulle kunna inbegripa: ett syskon, en förälder, ett barn, grannens äkta hälft, bästa vännen, *flera* män eller kvinnor ... Och om det inte är något av detta man syftar på är förstås hela formuleringen felvald. All kärlek – i alla fall inte sexuell kärlek – är inte bra kärlek. Och även om man möjligen kan älska vem man vill, får man enligt gällande svensk lag inte gå vidare till en sexuell relation om den som är föremålet för ens kärlek råkar vara minderårig, ens syskon, ens förälder, ens barn, eller kanske flera olika män eller kvinnor.

Just denna begreppsförvirring tycks samtidigt vara symptomatisk för vår tid. Faktum är att den letar sig hela vägen in i Svenska kyrkans biskopskollegium. Martin Modéus, som är biskop i Linköpings stift, skriver på *Svenska Dagbladets* debattsida: "I Bibeln kan vi läsa om Guds aldrig sinande kärlek till människan. All kärlek kommer från Gud och är en Guds gåva. Jesus beskriver kärleken som att leva i glädje, befrielse, äkthet och nåd. ... Kristen tro motarbetar inte kärlek. Det vore att motarbeta själva kärnan i det vi tror på. Istället motiverar den oss att tänka inkluderande om mänsklig kärlek. Gud är inte bunden till våra socialt nedärvda mönster."⁶²

Även här får man väl förutsätta att det är den samkönade kärleken som biskopen vill

⁶⁰ Paul McHugh, "Transgender Surgery Isn't the Solution", *Wall Street Journal* 140612. För en sammanfattning av artikeln, se <http://cnsnews.com/news/article/michael-w-chapman/johns-hopkins-psychiatrist-transgender-mental-disorder-sex-change#.VW2eCrsF73Y.facebook>.

⁶¹ Patricia Higson, "Barnen tågade för allas lika värde", *GöteborgsPosten* 150611. <http://www.gp.se/nyheter/goteborg/1.2743647-barnen-tagade-for-allas-lika-varde>.

⁶² Martin Modéus, "Kyrkan ska stå på kärlekens sida" på *SvD Opinion* 150313. http://www.svd.se/kyrkan-ska-sta-pa-karlekens-sida_4481105.

bekräfta. Men det är ju inte det han skriver. Om vi ska ta honom på orden måste vi tvärtom dra slutsatsen att *allt* som vi människor kan kalla för kärlek – oavsett om den vänder sig till Gud, till vår äkta hälft eller till någon helt annat – också är välsignad av vår Herre. Kristendomens tal om Guds kärlek till oss, vår kärlek till Gud, vår kärlek till oss själva, till andra och till Guds skapelse och därtill vår erotiska kärlek måste på så sätt anses flyta in i varandra. Därmed är det inte särskilt förvånande att man från humanistiskt håll har kommit att benämna teologin hos Svenska kyrkans företrädare som ”dunbolsterteologi” – omöjlig att bemöta i en saklig debatt.⁶³

Normlöshet i övergreppens tidevarv

Ännu mer allvarligt blir det dock när man kopplar den nya definitionen av kärlek och normlöshet till övergreppens område. Även här är det bara alltför lätt att konstatera att vi rör vid omfattande problem – därtill med ett stort mörkertal. Twitterkampanjer som #prataomdet och #mörkertalet har de senaste åren visat en skrämmande bild av det svenska samhället, och i UngKAB09 var det så många som 46 procent (!) av de drygt 15 000 respondenterna som svarade ja på frågan om de någon gång hade blivit ”utsatta för sexuella handlingar mot sin vilja”. Övergreppen i fråga definierades som allt ifrån att någon har berört ens kön eller bröst till vaginala eller anala samlag.⁶⁴

Hur försöker man i skolan komma till rätta med denna problematik? Jo, den nya trenden där är ju – just det – normkritik! Ebba Witt-Brattström skriver i en kulturkrönika om hur ”sexradikalismen är i färd med att vinna över feminismen”, och tar sitt avstamp i Lena Anderssons roman *Egenmäktigt förfarande*. Huvudpersonen Ester, skriver Witt-Brattström, ”godtar inte att en kvinna per definition måste vara bärare av självförakt. Genom att renodla denna principfasta istadighet planterar Lena Andersson på sitt pragmatiskt filosofiska vis en tickande jämställdhetsbomb i romanen. Det handlar om etik: sexualiteten som ett möte mellan två ansvariga subjekt i en relation. Ett idealtillstånd som i nätporrens förlovade era lyser med sin frånvaro i den sexualpolitiska diskussionen.”⁶⁵

Därefter vänder hon blicken mot vuxenvärlden i allmänhet och den svenska skolan i synnerhet:

För de motstridiga känslor som nätets överdrivet könsstereotypa framställning av sex väcker hos ungdomar finns inget vuxenstödande forum. Tvärtom uppmanas de alltmer högljutt att gilla läget. Extra tydligt blir det i det nya stödmaterial för lärare lanserat av bland andra RFSU (”Sex i skolan. Organisation, ansvar och innehåll i sex- och samlevnadsundervisningen”). Här läggs tyngdpunkten på ”normkritik”, däribland ”påstådda skillnader mellan kvinnlig och manlig sexualitet” och myter om ”naturlig monogami”. Grundtanken tycks vara att polygamt sex alltid är något progressivt, en klassisk sexualradikal ståndpunkt.

I moderna språk ska man få lära sig att flörta, föreslå kondom och namnge

⁶³ Uttrycket är hämtat från Lena Anderssons krönika ”Med Gud in i tankelättjan” i *Dagens Nyheter* 131019. Andersson skriver bland annat: ”Dunbolsterteologerna som har makten i Svenska kyrkan tycks ha som ideal att ju mer viktlost och konturlöst ett tankegods är, desto mer fullfjädrat. Om någon, troende eller icketroende, efterlyser motsägelsefria resonemang är de där och hötter med fingret. Livet, säger de, består av motsägelser och oförklarliga underligheter, så varför skulle inte yttranden om livet göra detsamma?” <http://www.dn.se/ledare/kolumner/med-gud-in-i-tankelattjan/>.

⁶⁴ Ronny Heikki Tikkanen, Jonna Abelsson och Margareta Forsberg, *UngKAB09: Kunskap, attityder och sexuella handlingar bland unga* (Göteborgs Universitet 2011), s 15–16.

⁶⁵ Ebba Witt-Brattström, ”Skammen är inte kvinnans” i *Dagens Nyheter* 140108. <http://www.dn.se/kultur-noje/kulturdebatt/skammen-ar-inte-kvinnans/>.

könssjukdomar på respektive lands språk. I teknik att framställa sexuella hjälpmedel. I kemi att pröva kondomens hållfasthet (men inte pessarets). Tar läraren upp kvinnlig könsstympning ska det likställas med manlig omskärelse. Om den svenska (vita) normen får råda kan hedersbegreppet ”upplevas som utpekande”, alltså läggs tyngdpunkten på liknande fenomen i det gamla bondesamhället (historia). Pornografi ingår endast i biologiämnet och då som konsumtion ”i lusthöjande syfte”, vilket ter sig absurt mot bakgrund av att nätets genomslag under 1990-talet fått våldtäktsstatistiken att stiga drastiskt, för att inte tala om hur nätets ”gang bang” slagit igenom med allt fler gruppvåldtäkter på unga kvinnor.

Witt-Brattströms analys är enligt min mening på pricken. Hur ska man definiera ”övergrepp” när man hela tiden får lära sig att gränser är till för att överskridas, att ”all (sexuell) kärlek är bra kärlek” och att klassiska sexualetiska normer som trohet, kärlek, könsolikhet och tvåsamhet i själva verket är passé?

Jag säger förstås inte att vare sig RFSU eller andra aktörer inom skolans värld skulle försvara sexuella övergrepp. Tvärtom: Våren 2015 lanserade RFSU materialet ”Vill du?”, bestående av fem kortfilmer med tillhörande övningar. Materialet har det uttalade syftet att ”främja ömsesidigt sex i skolans sex och samlevnadsundervisning” såväl som ”att förebygga kränkningar, övergrepp och sexuellt våld”.

Fortfarande är det dock tydligt att det är normkritiken som sätter prägeln på materialet. Två av de fem filmerna fokuserar helt logiskt på homosexuella relationer. Mest omtalad – och kritiserad⁶⁶ – har filmen som fått ge namn åt materialet blivit. Där skildras två homosexuella och ett heterosexuellt par som har sex, och man får se paren nå fram till orgasm. Enligt lärarhandledningen förväntas man sedan dela ut ordkort i klassen där eleverna – som kan vara så unga som 13 år – ska diskutera inslag i filmen som: Smeka sig själv, stöna, smeka den andra eller de [*sic!*] andra, samt uttryck från filmen som ”softare” och ”hårdare”. Den fråga man som utomstående ställer sig är förstås om detta är bästa sättet att arbeta mot övergrepp i en redan översexualiserad tid?

RFSU har samtidigt gjort sig kända just för att vilja tänja på gränserna. Det är ingen slump att man i filmen ”Vill du?” låter två tredjedelar av speltiden ägnas åt parkonstellationer som enligt statistiken inte berör mer än max 5 procent av de elever som ska delta i orgasm-jakten. I den tidigare citerade lärarhandledningen till *Sexualundervisning på lättare svenska* kan man därtill läsa: ”Här är det viktigt att se upp så att man inte problematiserar just de sexuella praktiker som inte följer normen och läser in en brist på jämlikhet och ömsesidighet bara för att man själv har svårt att relatera till dem. Till exempel ifrågasätts ibland att unga tjejer kan ha analsex av egen fri vilja. Givetvis kan en ung tjej känna sig tvingad till analsex, men det finns också tjejer som njuter av analsex”.⁶⁷ I ett annat av sina material varnar man de eventuellt lite gammaldags lärarna för att beskriva gruppsex som något ”mysko” eftersom man då hindrar de unga från att fritt utforska det sexuella landskapet.

Men är detta verkligen den hjälp som man som osäker tonårstjej behöver, när ens pojkvän som är storkonsument av porr⁶⁸ utövar påtryckningar om att ”vi kan väl göra som på filmen”? Och vad sänder det för signaler när man som rubrik på en av undervisningsfilmerna i RFSU:s och UtbildningsRadions material *Sex på kartan* väljer

⁶⁶ Kritiken har bland annat formulerats av Nätverket för samlevnad och sexualitet i en debattartikel i *Expressen* 150401. Se <http://www.expressen.se/debatt/ett-overgrepp-pa-eleverna-av-rfsu/>.

⁶⁷ Agnes Dahné, *Sexualundervisning på lättare svenska: Lärarhandledning och metoder* (RFSU 2013), s 29.

⁶⁸ Aktuell statistik från bland annat UngKAB09 visar att två tredjedelar av alla yngre män i Sverige tittar regelbundet på porr. En tredjedel av dessa gör det varje dag.

frågan: ”Hur smakar sperma?” Än en gång: Om man som 14-årig tjej (materialet är riktat till årskurs 8 och uppåt) faktiskt inte är intresserad av att suga av sin pojkvän – är det verkligen det bästa stödet man kan få om skolan samtidigt trummar in att hon i alla fall *borde* vara intresserad av att veta hur det känns när han får utlösning i hennes mun? Eller när man, som i RFSU:s skattefinansierade material *Sex i skolan*, ger som lektionstips till grundskolans biologilärare att de ska ”tala om porr i lusthöjande syfte”?⁶⁹

Och det är förstås inte bara de yngsta tjejerna som far illa. I *Dagens Nyheter* kunde man för en tid sedan läsa följande rop på hjälp från en 22-årig kvinna med signaturen ”Ensam”:

Jag har haft två snälla pojkvänner, men att båda tittade på porr har gjort det svårt för mig att förhålla mig till sex. Att en viktig del av det sexiga i porr verkar vara att det är nedsättande, otrevligt eller förnedrande för tjejen är svårt för mig att hantera. ”Vaniljsex”, alltså sex som är kärleksfullt och skönt för tjejer, verkar vara den tråkigare formen av sex, i stället är det bättre när det är föraktfullt. Utifrån hur porr ser ut, och utifrån att nästan alla killar kollar på det, känns det som att det är den allmänna synen på vad som är sexigt. Ingen av mina pojkvänner utnyttjade mig, men jag märkte att de inspirerades av och tänkte på sex som det är i porrfilmer. Ofta var det inte skönt utan bara jobbigt.

De få vänner som jag har pratat med om sex säger bara att man inte kan påverka vad andra tänker på. Det känns som att man inte ska känna att det här är ett problem, som att förnedring eller kvinnoförakt är okej, men bara så länge det har med sex att göra. ... Jag blir jätteledsen när en kille som jag är kär i vill göra obekväma saker med mig och kan inte få ihop hur killar som vanligen är omtänksamma i vissa situationer vill behandla tjejer nedsättande. ... Är det normalt att hänga upp sig på sådant här? Är jag bara väldigt känslig?⁷⁰

Symptomatiskt nog får ”Ensam” inte något annat än svävande svar från den legitimerade psykolog och terapeut som svarar. I stället är det väldigt mycket av å ena sidan och å andra sidan – och absolut inga fördömanden av pornografin som sådan. Hennes avslutande uppmaning blir i stället: ”Du kanske också vill bli aktiv i frågan om pornografi utifrån dina reflektioner, erfarenheter och ditt engagemang. På nätet finns diskussionsforum att delta i och aktivistgrupper att kontakta.” Alltså: om du vidhåller att detta är ett problem *för dig*, sök dig då till andra likasinnade på nätet – från det offentliga samhället får du nämligen inte något stöd.

Det ständiga gränsöverskridandet

Den gemensamma nämnaren för de flesta av dessa råd och riktlinjer är som synes det ständiga gränsöverskridandet. Ofta börjar det redan med bilderna. Som tidigare har påtalats är det första man möter i kapitlet om sex och samlevnad i *Natur & Kulturs* naturkunskapsbok för gymnasiet en bild av ett lesbiskt par som kysser varandra och ett gaypar som håller varandras händer. Politiskt korrekt, naturligtvis – men också en märklig prioritering eftersom 95 % av eleverna inte relaterar personligt till dessa bilder.

⁶⁹ *Sex i skolan: Organisation, ansvar och innehåll i sex- och samlevnadsundervisningen* (RFSU m fl 2013), s 17.

⁷⁰ Liria Ortiz, ”Har porren gjort förnedring normalt i sexuella relationer?”, *Dagens Nyheter* 140103. <http://blogg.dn.se/fragainsidan/2014/01/03/har-porren-gjort-fornedring-normalt-i-sexuella-relationer/>.

⁷¹ Se till exempel Hans Peter Duerr, *Nakenhet och skam: Myten om civilisationsprocessen* (Symposium 1994).

Ännu mer utmanande blir det dock när bilderna är mer explicita. En överdriven exponering både av nakenhet och av människors könsorgan kan ju i någon mening sägas utmana – och på sikt undergräva – den naturliga blyghet som ska fungera som skydd för vår integritet i mötet med andra människor.⁷¹ Jag fick nyligen en rapport från en gymnasieskola där den nya trenden var att tjejerna kom till skolan utan BH, och att killarna fick komma med händerna innanför tröjan för att känna efter. Säkert var det många av killarna som uppskattade detta och som fick flickorna att känna sig väldigt betydelsefulla – men är det verkligen ett sunt uttryck för personlig frihet och integritet? Det är i alla fall lätt att se ett antal baksidor av en sådan trend, och både skolsköterskor och kuratorer var rådvilla över hur de skulle adressera fenomenet – som ju var ”helt frivilligt”.

Diskussionen om var gränsen mellan frihet och förtryck ska dras är aktuell inte minst inom feministrörelsen. Två liberalfeminister från CUF går exempelvis till angrepp mot sina systrar inom SSU efter ett kongressbeslut om att SSU ska verka för ett förbud mot kommersialiserad porr. ”Ett porrförbud fräntar kvinnan makten över sin egen kropp”, skriver CUF:arna. Och vidare:

Det förminskar kvinnan och upprätthåller tanken om kvinnan som någon som varken är kompetent eller intellektuell nog att kunna fatta egna beslut. Därigenom bidrar ett porrförbud inte till ett steg närmre total jämställdhet, utan ett steg från total jämställdhet: man gör sig själv en enorm björntjänst.

Förespråkare av porrförbud vill motverka mäns dominans över kvinnor. Den sexuella frigörelsen har dock lett till att pornografin tar sig allt fler former, något som förbudsivrare helt förbiser. Det blir allt vanligare med gayporr, och även lesbisk porr, av lesbiska, för lesbiska, växer sig allt starkare. ... Det vore naivt att helt bortse från de problematiska förhållanden som har funnits och ännu finns inom pornografin. Det verkar dock som att syftet med ... SSU:s förslag är att demonisera all porr, utan att inse att det också finns bra, normkritisk och viktig porr.⁷²

Porrbranschens företrädare torde förtjust gnugga händerna över sina bundsförvanter inom CUF!

En annan gräns som har blivit svårare att hantera i normkritikens tidevarv är den mellan människorna och djuren. Särskilt vissa djurarters homosexuella aktiviteter har tilldragit sig stor uppmärksamhet på senare tid. Läromedelsförlaget Gleerup förkunnar: ”Sexualdriften handlar också om ren lust och njutning. Detta gäller inte enbart människan. Bland till exempel schimpanser har man konstaterat att många individer i en flock kan ha sex med varandra, även inom samma kön.”⁷³ Bonniers förlag vill inte vara sämre utan deklarerar frimodigt: ”Ibland påstås det att det skulle finnas en typ av sexualitet som är mer biologiskt naturlig än en annan. Men vid studier av högre stående djur och framför allt våra närmaste släktingar bland människoaporna visar det sig att dessa ägnar sig åt sexuella handlingar som riktar sig till såväl de egna som det motsatta könet.”⁷⁴

⁷² Stina Wernersson och Olivia Erixon, ”Ett förbud mot porr förminskar kvinnor” i *Svenska Dagbladet* 150810. <http://www.svd.se/ett-forbud-mot-porr-forminskar-kvinnor>.

⁷³ Anders Henriksson, *Synpunkt 1a1. Naturkunskap* (Gleerups 2011), s 158.

⁷⁴ Iann Lundegård, *Naturkunskap. 1a1* (Bonnier Utbildning 2011), s 123.

Men kan man verkligen jämställa djur – som i första hand är styrda av instinkter och som därtill inte har en sexuell lust på tillnärmelsevis samma nivå som oss – med människor? Och vad är det i så fall som gör att just homosexuella handlingar bland apor ska fungera som inspirationskälla? Som tidigare MUF-ordföranden Thomas Idergard kommenterade saken på Facebook:

Häpnar över resultaten i en rapport som granskat svenska skolböcker i sexualkunskap, beskriven av SvD häromdagen (länken), där det sexuella beteendet bland apor (!) på flera ställen framhålls som normgivande för människor, och undrar när villkoren i djurriket blev vägledande för mänsklig etik? Ska vi på andra områden än det sexuella också lära unga inspireras av djuren – t ex arbetsetik/arbetslinje: ”ibland påstås det att man själv måste arbeta för att kunna försörja sig, men bland lejonerna låter hanen honorna jaga och fälla bytet för att sedan sjasa bort dem och ta de bästa delarna, och det fungerar bra”; eller om pappornas roll för barnen: ”från vissa håll sägs det att fäderna ska ta ett ansvar för barnens uppfostran och försörjning men studier av igelkottar visar att det går alldeles utmärkt att som man lämna kvinnan ensam med allt ansvar direkt efter det roliga”...? Om inte, bör vi kanske också låta undervisningen om det mest personliga och intima utgå från människan, vad som är gott för henne och gör henne mer mänsklig?⁷⁵

Rent generellt är det ju ganska svårt att se vad den bortre gränsen kan tänkas vara i ett samhälle som anammar normkritiken som sin nya överideologi. När kan vi till exempel vänta oss att våra skolböcker ska börja lyfta fram polygami som ett likvärdigt alternativ till sex mellan två parter? I viss mån har förstås processen redan börjat. Lite var stans i den litteratur vi har blickat in i mumlas det om ”tvåsamhetsnormen” som något i grunden problematiskt. RFSU talar på sin hemsida om ”1-2-3-sex” och ställer den retoriska frågan om inte ”Kärleken blir större ju fler som delar den?”. I en av övningarna till materialet *Vill du?* ska man i klassrummet resonera kring hur man i en polyamorös situation kan ”smeka den andra eller de andra”. Och från politiskt håll har vi redan sett ett antal ungdomsförbund som driver frågan om en antalsneutral äktenskapslag – däribland LUF, CUF, Grön ungdom och MUF i Skåne.

På samma sätt med synen på kön. Man kunde ju tänka sig att ett eventuellt införande av ett tredje juridiskt kön skulle innebära en viss respit i utvecklingen, men det finns alltid fler kamper att utkämpa. Kulturjournalisten och transpersonen Maria Ramnehill reagerar till exempel med stor irritation på detta förslag. Under rubriken ”Inför inte ett tredje kön – avskaffa det helt” skriver hon: ”Att ändra juridiskt kön är ett undantag som vissa transpersoner tillåts i toleransens namn. Ett tredje juridiskt kön förändrar inte det: bevakningen av könade kroppar fortsätter så länge juridiskt kön finns kvar. Målet för transrörelsen får inte vara tolerans, målet måste vara normalisering. Vi måste avskaffa trans och cis som samhällseliga kategorier och dit kommer vi inte utan att avskaffa juridiskt kön.”⁷⁶

Som vi tidigare har sett ser även redaktörerna till antologin *En rosa pedagogik* den flytande identiteten som en naturlig målbild. ”Problemet är alltså inte bara att det bara finns två officiella köns kategorier, utan också att vår förståelse av den egna identiteten bygger på ett förenklat och förgivettaget synsätt om ett stabilt och sammanhållet Jag.”⁷⁷

Om det är dessa personer och ideologier som ska sätta agendan finns det alltså lång bit kvar att gå innan vi är framme. Den minnesgode kanske drar sig till minnes orden från riksdagens talman i anslutning till att lagen om registrerat partnerskap infördes: ”Detta är inte ett steg, utan steget.”⁷⁸ Därefter dröjde det bara några månader innan förslaget om adoptionsrätt för homosexuella började lanseras – och i dag har vi som bekant inte ens en partnerskapslag utan en könsneutral äktenskapslag.

Jag är förstås medveten om att man kan tycka helt olika om denna utveckling i sig. Men det intressanta här och nu är alltså att även sådant som i modern tid har betraktats som otänkbart har visat sig fullt genomförbart bara något decennium senare. Är det en motsvarande utveckling vi har att vänta i de frågor som har med könsidentitet och polyamorösa relationer att göra?

⁷⁵ Thomas Idergard 150601. Den ledartext i *Svenska Dagbladet* som Idergard hänvisar till är skriven av Erik Hagström 150529 apropå NfS rapport *Naturkunskap – icke godkänt!*. Se <http://www.svd.se/normkritik-marginaliserar/om/ledare>.

⁷⁶ Maria Ramnehill, ”Inför inte ett tredje kön – avskaffa det helt”, *Metro* 150820.

⁷⁷ Hillevi Lenz Teguchi, Linnéa Bodén och Kajsa Ohrlander, ”Vad är det som är problemet? Två dikotoma kön och en stabil identitet” i *En rosa pedagogik* (Liber 2011), s 34. Lars Johansson kommenterar den queer-inspirerade vurnen för en ständigt flytande identitet med en hänvisning till professor James Glass: ”Glass är upprörd av den postmoderna euforin över självets död. Han hämtar sin kritik ur flera års erfarenhet av kliniskt arbete med personer med multipla personlighetsstörningar. Alla dessa människor har varit i desperat behov av en livsberättelse som ger deras identitet ett sammanhang, innehåll och inriktning.” (”Den hemlösa människan” i *Den hemlösa sexualiteten*, Libris 2001, s 175. Se vidare James M Glass, *Shattered Selves – Multiple Personality in a Postmodern World*, Cornell University Press 1993.)

⁷⁸ Återgivet av Chatrine Pålsson (KD) i en debatt i Sveriges Riksdag 980506. Pålsson säger också: ”I samband med tillkomsten av partnerskapslagen för homosexuella, då jag själv var ledamot, var en av de tunga motargumenten att partnerskapslagen skulle följas av krav på rätt att adoptera barn. Mina invändningar viftades bort, och både socialdemokrater och folkpartister hävdade med kraft att detta inte skulle ske.”

DEL III: NÄR MINORITETEN TAR MAJORITETEN SOM GISSLAN

”[I] stället för att söka upprättelse och tolerans för de personer som oftast diskrimineras på grund av sin sexuella preferens eller identitet, riktar queer strålkastarljuset mot det påstått normala. Snarare än att kämpa för att likställa homo- med heterosexualitet, uppmanar queer oss att tänka bortom uppdelningarna. Att helt enkelt vända upp och ner på antagandet att det finns ett normalt och ett onormalt sätt att vara en sexuell kvinna eller man.”

Fanny Ambjörnsson i boken Vad är queer?

Det postmoderna tänkandet kännetecknas av ett närmast cyniskt granskande av olika former av maktrelationer. På Wikipedia kan man läsa: ”Enligt den franska filosofen och litteraturvetaren Jean-François Lyotard är postmodernitetens viktigaste kännetecken ’en skepsis mot metaberättelser’, det vill säga, att människan i det postmoderna samhället har förkastat storslagna, universella förklaringsmodeller och paradigmer som religion, (etablerad) filosofi, kapitalism och kön, som tidigare har använts för att förklara kultur och beteendemönster, för att istället organisera sitt liv kring flera mer lokalt förankrade subkulturella ideologier, myter och legender. Vidare innebär postmodernitet övertygelsen att sådana styrande metaberättelser bara utgör en stabil grund för samhället så länge de svarar på aktuella fenomen.”⁷⁸

En hel del av det som har presenterats i den här rapporten stämmer väl in på denna beskrivning. Samtidigt kan man säga att det finns en blind fläck i stora delar av det postmoderna tänkandet – nämligen den som har med vårt förhållningssätt till *minoriteter* att göra. I sin ”skepsis mot metaberättelser” och i sitt försvar för ”subkulturella ideologier” tycks det helt enkelt vara så att betydande delar av den svenska befolkningen har fått en närmast religiös vördnad för de grupper och individer som befinner sig i samhällets marginaler. I detta kan man också säga att en av postmodernitetens största ironier inträder: som minoritet, och som mer eller mindre förfördelad *underdog*, kan man i praktiken få en närmast absolut makt över majoriteten!

Just detta, menar jag, är vad som i vår tid har skett i och omkring hbtq-rörelsen. För visserligen behöver det inte råda någon tvekan om att denna representerar en grupp individer som i många fall har farit illa i samhället. Men precis lika uppenbart är att den i dag har blivit till en maktfaktor av sällan skådat slag. Att offentligt gå emot hbtq-rörelsen är i en mängd sammanhang liktydigt med att begå socialt eller politiskt självmord. Stigmatiserande, men samtidigt hopplöst elastiska, uttryck som ”homofob” kletas fast på de grupper som inte uppfattas som tillräckligt progressiva. Och ingen vill ju beskyllas för att inte vilja värna alla människors lika värde ...

... Så hbtq-tåget rullar ostört vidare.

”The road to hell is paved with good intentions”

Tyvärr innebär detta också att sans och reson väldigt ofta ställs på undantag. Inte minst gäller detta på det rent vetenskapliga området. I normkritikens tidevarv verkar det helt i sin ordning att man som lärare eller pedagog går emot beprövade erfarenheter från såväl

⁷⁹ https://sv.wikipedia.org/wiki/Postmodernism#cite_note-3.

psykologisk som pedagogisk expertis. Man blandar och ger från en mängd olika discipliner, men påfallande ofta tycks det saknas inbördes sammanhang mellan dessa. Som exempel är det helt korrekt att det finns forskning som försöker kartlägga homosexuella beteenden i djurvärlden – men att rakt över föra över dessa forskningsrön på oss människor kan knappast betraktas som vederhäftigt ur naturvetenskaplig synvinkel. Ändå sker det idag på flera av de största och mest respekterade svenska läromedelsförlagen.

En annan iakttagelse när det gäller normkritisk litteratur är att det råder ett närmast totalt ointresse för sådana aspekter av sexualiteten som har med fortplantning, havandeskap och moderskap att göra. RFSU är i alla fall ärliga – de uppmanar alla lärare att ”låta reproduktion vara ett moment för sig”.⁷⁹ Men när man läser en bok som *Skola i normer* blir det ibland närmast löjeväckande. Jenny Bengtsson skriver till exempel irriterat: ”Förväntningar kring heterosexuallitet kan alltså sägas både föra samman pojkar och flickor, tillsammans kan de tänkas som ett par, en enhet, och samtidigt skilja ut dem som olika varandra. Att vara flicka eller kvinna framstår, förutom att vara lik andra flickor eller kvinnor, liktydigt med en individ som intresserar sig för och känner begär till pojkar och män och vice versa.”⁸⁰ Dessa förväntningar må upplevas utpekande för vissa inom hbtq-rörelsen, något som vi naturligtvis kan behöva förhålla oss till. Men faktum kvarstår ju att den dag då detta inte är det normala inom mänskligheten i stort kommer vi att upphöra att existera som art!

På motsvarande sätt känns det mer än lovligt krystat när Forum för levande historia och RFSU ungdom i sitt material *Bryt!* talar om det problematiska i att tala om handikapp som någon form av avvikelse. För vad skulle det annars vara – det är väl just så man definierar ett fysiskt eller psykiskt handikapp!⁸¹ Att vi sedan har ett ansvar för att så långt som det är möjligt skapa goda förutsättningar även för dem som är handikappade är förstås en helt annan sak. Men då är vi ju inne på medkänslans och toleransens område, och dessa ord är – som vi har sett – ganska passé i den moderna formen av normkritik.

Till stor del skulle man också kunna säga att de nyss nämnda exemplen kan illustrera något av den ”svenska paradoxen”. Som svenskar är vi generellt ganska konflikträdda. Vi vill vara vän med alla. Vi vill hellre säga ja än nej. När vi därför kommer i kontakt med ett behjärtansvärt ändamål, eller när vi möter en person som utifrån just sitt perspektiv pekar på en lösning som han eller hon tror kommer att vara till hjälp, då vill vi så långt som det är möjligt gå personen till mötes.

Det är bara det att vi efter en tid kommer att bli varse även en annan paradox: *Det blir väldigt lätt så att minoriteten börjar ta majoriteten som gisslan*. Lika rättigheter för alla så länge som det inte drabbar någon annan är ju en sak. Men vad händer egentligen när man, som i Lärarnas Riksförbunds Studerandeförenings lathund *Det öppna klassrummet*, utfärdar direktiv om att man som lärare ska låta minoriteten sätta agendan för vilka ord som man får använda i sina möten med klassen som helhet? När man i stället för ”grabbar” och ”tjejer” ska börja använda könsneutrala ord, och när mamma och pappa därhemma ska gå under beteckningen ”era vuxna”? Då tar man ju *ifrån* majoriteten en del av en verklighetsbeskrivning som de flesta av oss faktiskt är intresserade av att behålla. I detta fall

⁸⁰ Agnes Dahné, *Sexualundervisning på lättare svenska: Lärarhandledning och metoder* (RFSU 2013), s 28.

⁸¹ Jenny Bengtsson, ”Äckligt” i Lena Martinsson och Eva Reimers (red), *Skola i normer* (Gleerups 2008), s 32.

⁸² Till viss del kan det kanske handla om språkförbistring – eller en medveten förenkling – när man uttrycker sig på detta sätt. I Nationalencyklopedin kan man läsa: ”Världshälsoorganisationen (WHO) skiljer mellan *skada*, som är en förlust eller avvikelse i den anatomiska eller funktionella strukturen, *funktionsnedsättning*, som är en begränsning i förmågan att utföra en normal aktivitet, och *handikapp*, som är de negativa följderna av funktionsnedsättningen i förhållandet mellan individen och omgivningen. ... Utvecklingen från individrelaterad till miljörelaterad syn på handikapp innebär att kraven på anpassning och förändring förskjuts från den enskilde till samhället” (band 8, s 382). Om man i *Bryt!* syftar på handikapp enligt denna definition blir det med andra ord mer begripligt – om än inte helt oproblematiskt. Å andra sidan har jag svårt att tro att man inte *också* syftar på det som WHO definierar som ”skada” och ”funktionsnedsättning”.

rätten att bli kategoriserad utifrån sitt biologiska kön, och därmed också att växa till i denna i en ofta känslig fas i det egna livet.⁸²

Inget av detta är förstås illa ment av någondera part. Det är ju bara frihet, jämlikhet och broderskap (eller kanske snarare: syskonskap) som är målet! Men som det engelska ordspråket lyder: ”The road to hell is paved with good intentions.” Och kanske är det just detta som vi nu kan börja iaktta i vårt svenska samhälle. Minoriteten har tagit majoriteten som gisslan. I stället för frihet har vi fått en ny form av förtryck; det har blivit övergrepp i frihetens namn.

Några skarpa förslag

Till sist kan det kanske vara läge för några skarpa förslag. Med tanke på ämnets komplexitet är det förstås svårt att ange någon enskild eller avgörande lösning på de problem som jag har ringat in i denna rapport. Men några tankar kan jag kanske få dela med mig av. För enkelhets skull tar jag dem i punktform.

- Ett första konkret steg är att göra upp med konstruktivisternas tanke på att jämlikhet måste vara detsamma som likhet. Det är en återvändsgränd att hela tiden hävda att vi bara kan vara jämlika om vi saknar biologiska eller psykologiska skillnader. Framför allt är det i grunden människofientligt, så länge som reproduktionen är beroende av två biologiska kön. Som vi har sett skapar det inte heller något särskilt tolerant samhälle, utan snarare ett klimat präglad av en allt mer förtryckande likriktning.

- Ett annat steg kan vara att göra upp med vår rädsla för gränser. Det kan inte vara en slump att så gott som alla kulturer och religioner under mänsklighetens historia har velat värna någon form av gränser eller inramning kring den sexuella gemenskapen – i de flesta fall genom det monogama, heterosexuella äktenskapet. Sådant som har stort värde behöver helt enkelt få ett skydd och en särställning i samhället som helhet. Queerideologiernas flytande könsbegrepp och ointresse för vad som är normalt och onormalt kan därtill leda till en helt ny typ av fängelse, där man som individ aldrig får slå sig till ro utan måste ”definiera sig själv” i det oändliga. I detta sammanhang kan det vara värt att notera att den ungdomsgeneration som nu växer upp brukar beskrivas som ”generation ordning”.⁸³ När allting flyter runtomkring en tycks det helt enkelt vara så att det uppstår ett nyvaknat intresse för det stabila och långsiktiga. Helt följdriktigt var den fråga som flest ungdomar och unga vuxna ville ha svar på enligt UngKAB09: ”Hur man får en relation att fungera bra?”⁸⁴

- Om vi förflyttar vårt fokus till skolans och förskolans värld kan man för det första ställa sig frågan om det är realistiskt att ta sitt avstamp i alla sju diskrimineringsgrunder även i förskolans likabehandlingsplan. Är barnen verkligen redo att sätta sig in i sådana frågor som rör exempelvis kön och sexuell identitet innan de ens har fyllt 6 år? Personligen tror jag att man borde byta fokus när det gäller detta, åtminstone när man har med barn under 10 års ålder att göra.⁸⁵

- Även diskrimineringslagstiftningen skulle för övrigt behöva ses över. Men det är väl ungefär lika realistiskt som att få gehör i Sveriges Riksdag för ovanstående punkt?

- Angående läromedel menar jag att man skyndsamt borde ta fram nya material till skolan och SFI-utbildningen som sätter in sexualiteten i ett sammanhang av kärlek och relationsbyggande. Detta helt i linje med det nyss nämnda resultatet av UngKAB09.

Vidare borde man aldrig låta RFSU och RFSL ensamma prägla skolans sex och samlevnadsundervisning – de är trots allt lobbyorganisationer med en tydlig normkritisk agenda.

- Sist men inte minst behöver föräldrarna mobiliseras. I läroplanens första kapitel står det: ”Skolan ska vara öppen för skilda uppfattningar och uppmuntra att de förs fram. Den ska framhålla betydelsen av personliga ställningstaganden och ge möjligheter till sådana.

Undervisningen ska vara saklig och allsidig. Alla föräldrar ska med samma förtroende kunna skicka sina barn till skolan, förvissade om att barnen inte blir ensidigt påverkade till förmån för den ena eller andra åskådningen.”⁸⁶ Vid det här laget torde det vara uppenbart att klyftan mellan verkligheten och dessa formuleringar är på tok för vid. Alltså är det läge för föräldrarna att ta kontakt med sina barns skolledningar och påminna dem om sina rättigheter!

Nätverket för samlevnad och sexualitet (NfS), som har lagt fram denna rapport, kommer att fortsätta arbeta aktivt och även vara en synlig aktör i detta. Men det behövs fler organisationer och enskilda för att vända atlantångaren.

⁸³ För en fortsatt utläggning av detta, se min artikel ”Majoriteten som gisslan” i *Uppsala Nya Tidning* 150831. <http://www.unt.se/asikt/debatt/majoriteten-som-gisslan-3856949.aspx>.

⁸⁴ Kairos Future sammanfattar denna trend med följande ord: ”Den nya generationens unga, födda på slutet av 80-talet och i början av 90-talet, utmärker sig tydligt från tidigare generationer. Istället för att vara revolutionslystna rebeller idealiserar de ett Svensson-liv som handlar om att få ett bra jobb och att hitta den rätte. För sina storasyskon kan de uppfattas som rent utav provocerande präktiga. De dricker måttligt och ser inget fel med att gå på allsång på Skansen. På frammarsch är de traditionella värderingar som under 1900-talets senare hälft blivit allt mindre populära till förmån för en utbredd postmaterialism.” <http://www.kairosfuture.com/se/publikationer/rapporter/club-generation-ordning-90-talisterna-de-framtida-konsumenterna/>.

⁸⁵ Ronny Heikki Tikkanen, Jonna Abellsson och Margareta Forsberg, *UngKAB09: Kunskap, attityder och sexuella handlingar bland unga* (Göteborgs Universitet 2011), s 143. Forskargruppen sammanfattar: ”Det största kunskapsbehovet finns inom relationsområdet. Ungefär hälften säger att de behöver mer kunskap om hur man får en relation att fungera bra” (s 144). En märklig ironi då att denna fråga inte besvaras i något av de mest använda materialen för skolans sex och samlevnadsundervisning!

⁸⁶ Lena Martinsson och Eva Reimers, som båda verkar vara duktiga akademiker, kommer fram till motsatt slutsats. De verkar närmast spela dumma när de i *Skola i normer* (Gleerups 2008) skriver: ”Man kan exempelvis fråga sig om det är på grund av olika normer om ålder och om vad som kännetecknar barn respektive vuxna som vi i Sverige har fått tre olika lagar mot diskriminering riktade mot olika åldrar, där de yngsta – eleverna i skolan – var de som sist fick juridiskt skydd mot kränkning och diskriminering (SFS 2006:67)” (s 21). Inte minst denna rapport torde väl ha visat hur komplicerat det är att arbeta med alla sju diskrimineringsgrunder i både förskolans och skolans värld!

⁸⁷ *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*, första kapitlet, tredje huvudstycket.

